

A
HARRUCKERN
ÉS A
KÁROLYI CSALÁD

✱

GENEALOGIAI TANULMÁNY

EREDETI KÚTFŐK NYOMÁN

ÍRTA

ÉBLE GÁBOR

BUDAPEST
HORNÝÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA
1895.

BÁRÓ HARRUCKERN JÁNOS GYÖRGY.

1664—1742.

A *leszármazási táblázat*, mely e munkához mellékelve van, némi fölvilágosításra szorul; mert egyrészt — általam megszerzett — egészen új adatokon alapszik, melyeket igazolni tartozom, részint új világot derít ama sógorsági és rokonsági kapcsokra, melyek a Károlyi grófok nemzetségét a Harruckernekhez s ezeket a magyar és osztrák aristocratiához fűzik.

Annál érdekesebbnek tartottam e táblázat összeállítását és a genealogiai összeköttetések teljes hitelű kiderítését, mert az ország belső történetében szereplő *Harruckern-ek* eredete felől eddig *téves följegyzések*, homályos legendák és ellenőrizhetlen mendemondák voltak forgalomban. Már pedig sem az érdekllett családokra, sem a Harruckern-ek által annyi humanus cselekedettel meggyarapított alföldi magyar vármegyékre nem lehet közömbös, hogy ez idegen nevű és eredetű nemzetség honnét származott át hazánkba és nagy vagyonát, befolyását, tekintélyét és összeköttéseit mimódon szerezte.

Még ma is tartja magát az *a szóbeszéd*, hogy a Harruckern-ek bárói ágának alapítója *linzi pékmester* volt s e tisztességes mesterségből speculatio útján emelkedett föl. Semmi kifogást sem lehet támasztani a kiemelkedés ellen, valamint az iparúzó mesterség ellen sem. Ha végig nézünk az aristocraták leszármazásán Európaszerte és keressük az exclusiv angol és orosz főnemesség egyes alapítóinak provenientiáját: igen sok esetben egy-egy szorgalmas és tehetséges iparos műhelyére akadunk. Maga a büszke velencei főnemesség tudvalevőleg egyszerű halásznépből származott és a velencei doge koronája semmi egyéb, mint stylizált halászsapka. A pékmesterség tehát nem derogálhatna sem a Harruckern báróknak, sem főrendű rokonaiknak. Helyreigazítással csupán a *történelmi igazság* érdekében élek; helyesbítésem különben sem lényeges; mert kétségtelen adatok szerint az első *Harrucker*, kire levéltári kutatásaim rávezettek, eredetileg nem volt ugyan pék, hanem *takácsmester*. Ennek fia nyerte el előbb a birodalmi lovagi rangot, majd a magyar bárói méltóságot, kinek unokája azután férjhez ment Károlyi Ferencz gróf egyetlen fiához, Károlyi Antal grófhhoz 1757-ben.

Új adataim a gróf Károlyi nemzetség levéltárából ama kutatások közben kerültek szemem elé, melyeket *Károlyi Ferencz gróf életére* és működésére vonatkozólag éveken át gyűjtöttem a közönség elé bocsátott művem számára. Ama dolgozatom keretébe ez adatsorozat nem igen fért; s bár a második kötet *Ferencz gróf fiának* szerelmi regényét és házasságát szintén ismeretelni fogja, a menyasszony családjának eredetére vonatkozó kérdések körülményes fejtegetését ott mel-

lőznöm mégis czélszerű, mert kellő részletességgel és alapossággal csak a compositió egysége s az olvasó figyelmének túlterhelése árán volna tárgyalható. Így tehát előnyösebbnek véltem, ha a levéltári adatokat más forrásokéval, különösen pedig a hiányzó anyakönyvi jegyzetek összegyűjtésével kiegészítem s az anyagot önállóan dolgozom föl genealogiai tanulmány s a történetírók számára tanulságos adalék gyanánt.

* * *

Az első kérdés, a mit tisztába kell hoznom: a Harruckern név helyesírása, mert erről igen eltérő följegyzések vannak különböző keletű okiratokban, melyek a genealogusok s történetírók egy részét félrevezették és meddő vitatkozásokba bonyolították. Az itt következő adatok e kérdést végérvényesen eldöntik.

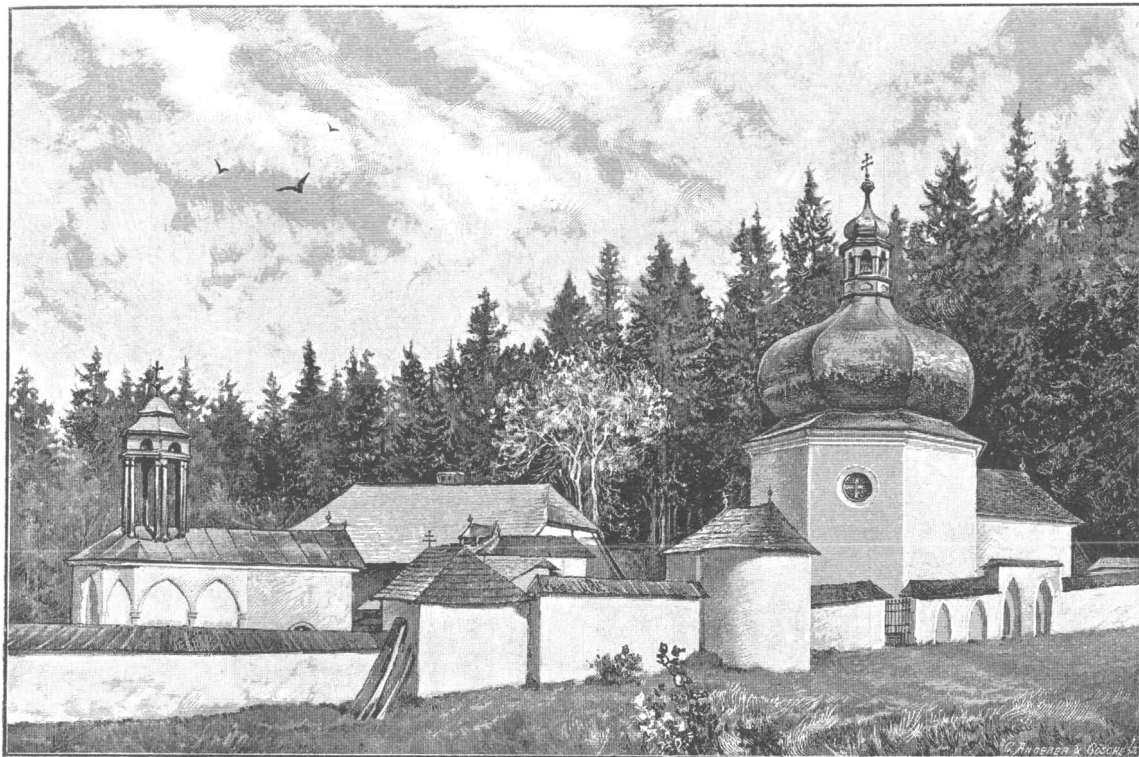
Kétségtelen tény, hogy a XVII. században e polgári származású, de tekintélyes német család *Felső-Austriában élt*, mert nevével e főhercegség városainak évkönyveiben ismételve találkozunk. A bárói ág alapítója *Schenkenfelden* mezővárosban született; ettől egy órányira ma is létezik egy kis helység, melynek neve *Harruck*. Nevét eredetileg a család valószínűleg e falutól nyerte, mintegy jelzéseül annak, hogy ők Harrucki-ak, németül *Harrucker*-ek, vagyis *Harruckból valók*. A helység egyideig a hirschbach-i plebániához tartozott; ma a waldburgihoz van csatolva. Mikor költöztek be onnét a közel mezővárosba, nem tudom; de a schenkenfeldeni plebánia anyakönyvében a róluk szóló följegyzések egytől-egyig következetesen *Har-*

rucker nevet említene. S hogy a családot eredetileg csakugyan így hívták és írták, más adat is bizonyítja.

A család bárói ágának alapítója kegyelettel emlékezvén vissza szülővárosára: Schenkenfeldenre, 1712-ben ott az úgynevezett Thierberg hegyen kápolnát és kalváriát épített s a lelkész ellátására örökalapítványt rendelt, — a család nem főnemesített ágának szegény növendéktagjai számára pedig a bécsi jezsuita convictusnál hat alapítványi helyet létesített (21,000 frt tőkével), teljes ellátást biztosítván nekik philosophiai és theologiai tanulmányaik befejezésére. Mindkét alapítvány az alapító okiratok szerint a *Harrucker* névre szól.¹

Hogyan és mikor került a Harrucker név végére az *n* betű, mely annyi eltérő helyesírásnak és vitatkozásnak vala eddig tárgya, kétségtelenné teszi a gróf Károlyi nemzetség levéltárában található két okirat. Az egyik az 1722. márczius 28-án Laxenburgban kelt indigenatusi diploma, a másik az 1729. febr. 10-én Bécsben kelt bárói diploma, melyek értelmében III. Károly király *Harruckern* János Györgynek és mindkét nembeli törvényes leszármazóinak a magyar indigenatust, illetve a magyar bárói rangot adományozta. E két diplomában a korábbi «Harruckker» név mindvégig «*Harruckern*»-nek van írva és az első okmány alapján az 1723. 129. t.-czbe is így iktattatott be.

¹ A bécsi alapítványhoz *Harruckern* János György báró nővére: férjezett *Müettingné* is pénzzel hozzájárulván, az alap kettejük nevét viseli s ma is «*Harrucker-Müetting*» alap néven kezelte. A jezsuita convictus II. József császár által eltöröltetvén, az alapítvány jövedelméből ösztöndíjak szerveztettek, melyekre pályázatot ma az alsó-austriai helytartóság hirdet s az adományozási jogot az alapító *Harruckerek* austriai jogutódja: *Schönborn-Buchheim Ervin* gróf gyakorolja.

A SCHENKENFELDENI KALVÁRIA-KÁPOLNA.

Azóta hivatalos iratokban — miről a gróf Károlyi nemzetség levéltára számos példát mutat¹ — a család bárói ágának neve állandóan és következetesen *Harruckern* néven említettik. Így írták nevüket legtöbbszörre a családtagok is, minek bizonyítására szolgáljanak az idecsatolt facsimilék. Ezzel halomra dőlt az ellenkező állítás teljesen és véglegesen, teljes hitelesség és igazság illetvén érdemes tudósunk: Nagy Iván álláspontját ebben a kérdésben, kit az ismert Siebmacher J.-féle nagyigényű Wappenbuch a következő mondattal merészelt zaklatni: «Der Artikel *Harruckern* kommt bei Nagy Iván in herald. geneal. Beziehung richtig zu stellen. Der Name heisst richtig Harrucker und nicht Harruckern».²

Hogy a bárói méltóságot nyert Harruckern János György az előbbi okiratokban szereplő Harrucker János Györggyel *személy szerint teljesen azonos*, erre nézve a következő bizonyítással élek. Tizenegy évvel az idézett magyar királyi diploma kelte előtt ugyanazon uralkodó, akkor német császári minőségben ugyanezen férfinak a német birodalmi lovagi méltóságot adományozván, őt «Edler von *Harruckher*» néven nevezi, vagyis egyenlően a család többi leszármazottjaival. A két okirat ugyanazon uralkodótól aránylag

¹ Lásd a bécsi csász. udvari kamara és kancellária leiratait a szegedi kir. kamara elnökéhez; a Harruckern részére a bécsi cs. hadi számvevőség által német nyelven kiállított és 1725. szept. 4-én, 1734. márcz. 8-án III. Károly király által és 1742. ápril 13-án Mária-Terézia által sajátkezűleg aláírt eredeti fölmentvényeket; a főispáni kinevező okiratokat, a birtok-adományleveleket, vásár- és vámjog kiváltságleveleket stb. stb. a gróf Károlyi nemzetség levéltárában és ugyanott a Harruckern osztályban.

² Lásd J. Siebmacher Wappenbuch IV. Band. 15. Abtheilung Text. 224. S.

die. 30. July. 1744

Votre tres humble Servant
et Soeur la Baronne de
Harrukern

Votre tres humble Servant
Soeur la Harrukern

iz. Mailij.
1744.

Baroness Georgina
ab Harrukern.

Excellence Simonin Vndgr.
"Frñz" Mitter. Antonier
Jenny von Harrukern

Humillimus Servus
Baroness Georgina ab Harrukern

Josephine Karoline von Karolyi
geboren 1811 in Pest

Josephine von Karolyi
geboren 1811 in Pest
als Kind

Marcelline von Karolyi
geboren 1811 in Pest

Lombardische Kaiserin von
Sisak, geboren 1811
von Karolyi.

rövid idő alatt kiadva, annál inkább eloszlat minden kétséget a kitüntetettnek személyazonossága iránt, mert azokban az években hasonló kitüntetésben semmi más Harrucker avagy Harruckern nevű egyén nem részesült, se ilyenre a közszolgálatban érdemet nem szerzett. Miben álltak érdemei ennek a férfinak, alább részletezni fogom; itt csak abbeli nézetemet fejezem ki, hogy az idézett diplomában a családnév végén olvasható *betűtoldalak* — *melyet az uralkodó aláírása ratificált és szentesített* — több mint valószínű *szándékos*, mintegy megkülönböztetni akarván a honfúsított és bárósított ágat a többi ágaktól.

Érdekes tudni, hogy a Harruckern bárók ágának alapítója már a bárósítás, illetőleg a lovaggá avatás előtt az osztrák középnemességhez számíttatott. Bizonyosság rá az 1718. február 1-én Bécsben kelt birodalmi *lovagi diploma*, mely Harrucker János Györgynek birodalmi lovagi címerül *azt a címet* rendeli, melyet ő mint nemes *már korábban viselhetett*: «Sein vorhin geführtes Adel- und Ritterliches Wappen» — miként a diplomában olvasható. Milyen volt ez a címer és használtatott-e tényleg az 1718-iki adományozás előtt, e kérdéseket eldönti a gróf Károlyi levéltárban lévő régi nyugtatvány, melyet Harrucker János György neje «Anna Maria Harruckherin» aláírással 1699. aug. 24-én állított ki és férjének az itt következő piros pecsétlenyomatú címerével hitelesített.

Kitől és mikor kapta e címer viselésének jogát Harrucker János György, megállapítanom nem sikerült. A hiteles források e részletről hallgatnak: sem a Reichsregistratur Bücher gyűjteményé-

ben, sem az osztrák belügyministerium által őrzött osztrák nemesi levéltárban (Adelsarchiv), sem az alsó-austriai országos levéltárban erről semmi följegyzés nincs. Sőt föltűnőleg elhallgatja az *adományozó nevét* az 1718-iki *lovagi diploma* is, hol az okvetetlenül megemlíttetnék, ha a címerviselési engedély uralkodó személytől származott volna. Ez utóbbi körülményből constatálni merem, hogy ez engedély nem származott souveraintól: se a császártól, se pedig más uralkodó személytől, mert Harrucker János György a császári Habsburg-házon kívül más fejedelmi család szolgálatában soha nem állott. Inkább nyerhette azt a bajor választótól, a salzburgi herczeg érsektől, vagy valamelyik «*Comes palatinus*»-tól: «azon előbbkelő németbirodalmi nemesek vagy előkelő jogtudósok (császári tanácsosok) egyikétől, a kiknek a római-német császárok különös kegyképpen megengedték, hogy átörökökíthető nemesi (*comes palatinus major* joga), vagy átörökökíthető nem nemesi (*comes palatinus minor* joga) címereket bizonyos korlátolt számban adományozhassanak». Nem az én combinatióm, hanem egy illetékes férfiúé: *Károlyi Árpád* doctor osztálytanácsos s a cs. és kir. udvari levéltárak aligazgatójáé, hogy Harruckern János György báró 1718 előtt, tehát még Harrucker-korában, valamely *hasonló forrásból kaphatta a nemességet és címet*.¹ E föltevés helyességét bizonyítani s az adományozó személyét megállapítani a levéltári adatok hiányossága folytán képes nem vagyok.

¹ *Károlyi Árpád* doctor, osztálytanácsos urnak a címeradományozásra vonatkozó combinációjáról írt két levele birtokomban van és egyikében fölhatalmazott, hogy e kérdésben az ő tekintélyére hivatkozhassam.

Annyi bizonyos, hogy ezt a nemességet ugyanaz a Harrucker János György kapta, ki később birodalmi lovaggá, majd báróvá emelkedett föl. Életrajzi adataiból alább kimutathatom, hogy a lovagi s a bárói méltóságra, mely érdemek és szolgálatok által nyert igényt császári és királyi urától. De, hogy a nemességet mely alkalomból kapta, arra nézve adatom nincs. Ellenben tény, hogy *apja*: a schenkenfeldeni egyszerű takács, *Harrucker György, még nem volt nemes*, mert a plebánia anyakönyvében *«honestus civis»*-nek és nem *nobilis*-nak van bejegyezve¹ és mert az uralkodó a birodalmi lovagi diploma szövege szerint az így kitüntetett lovagnak és jogutódainak e méltósághoz a megkívántató *ösiséget*, tehát a *kékvérűséget* vagyis *apai és anyai ágon négy nemes ösnek elengedését* adományozta, a mi bizonyára nem történik, ha Harrucker János György elődei már nemesek lettek volna.

Ide igtatom az eredeti diplomának erre vonatkozó szövegéből a következő mondatot:

«Denselben sambt allen seinen ehelichen Leibs-Erben und derselben Erbens-Erben, Mann und Weibs Personen absteigenden Stammens in allezeit in Unsern und des Heyl. Röm. Reichs, auch Unseren Erbkönigreichen, Fürstenthumben und Landen *uralten Ritterstandt* gnädigst erhoben, eingesetzt und einverleibet und zu der Schaar Gesell- und Gemeinschaft anderer unserer *alten rittermässigen Personen* zugeeignet, zugestellet und dazu würdig und tauglich gemacht, gleicherweiss, *als ob sie von ihren vier Ahnen*

¹ A schenkenfeldeni anyakönyvnek a kérdésre fontos bejegyzéseiről az odavaló plebános: Főt. *Wögerbauer Mátyás* úr volt szíves a fölvilágosításokat megadni.

*Vatter- und Mütterlichen Geschlechts in solchen Standt
herkommen und geboren wären.»*

S most előadom az e férfiú életéről gyűjtött adataimat időrendben, hogy a ki majdan életrajzát megírni fogja, az anyag egy részét rendezve találja.

Hellebranth János értekezése Szarvas városáról¹ egy idézetet tartalmaz 1734-ből, Markovitz Mátyás akkori szarvasi evangélikus lelkész «Commentarius»-nak nevezett házi naplójából, melybe az említett pap Harruckern János György báróról azt jegyezte be, hogy «*Austriai Linzi péknek a fia*». Már volt alkalmam e fejtegetés élén e tévedést helyreigazítani. Itt a szarvasi lelkész mentségére csupán annyit jegyzek meg, hogy a pékmesterségről szóló legenda nemcsak az alsó osztályokban volt elterjedve akkor, hanem a legmagasabb körökben, hivatalos úton is terjesztett. Elég hivatkozni a bécsi császári hadi levéltár hadtörténeti osztályának sávoyai Eugen herczeg hadjáraitól szóló nagy munkájára,² melyben — nyilván egykorú hivatalos adatok alapján — az áll, hogy Harrucker Frigyes (!) György udvari kamarai tanácsos ifjúságában «*angeblich Bäckermeister in Linz*» vala. Az alább következő adatok világosan ki fogják deríteni, hogy a legenda honnét származott. Most a helyreigazítás alaposságát fogom hiteles adatokkal bizonyítani.

A bárói ág alapítójának apja: *Harrucker György* és nagyapja: *Harrucker Mátyás* — az anyakönyvi bejegyzés

¹ Megjelent a *Tudományos Gyűjtemény* 1822-ik évi folyamában és önállóan is ily czímen: «Szarvas városáról értekezett ugyanazon város százados ünnepi alkalmatosságára Hellebranth János hites ügyész és jegyző 1822. nov. 3-án».

² «Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen». II, Serie. VII. B. 75. Seite.

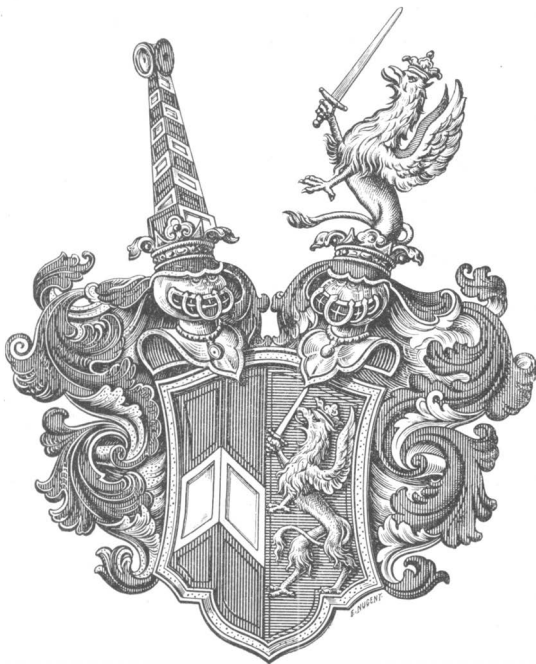
zések tanusága szerint — *soba nem laktak Línzben*, hanem *Schenkenfelden*-ben töltötték egész életüket. Ott lakott egyszerű polgári sorsban az öreg *Mátyás* az ő nejével *Pübringer Zsuzsannával*; ott született fiúk: *Harrucker György* 1633. márcz. 20-án, ott kelt egybe *Schlöger Erzsébettel* 1655. nov. 15-én, s ugyanott halt meg 1692. szept. 11-én, követve neje által a sírba 1703. január 30-án. Az anyakönyv megjegyzi róla, hogy «*honestus civis*», feleségéről pedig, hogy «*virtuosa domina*» volt. Nemesek nem voltak, takácsmesterségből éltek (*Leinweber*) és egyetlen fényűzésük boldog házasságukban *hét gyermekük volt*.

Az első szülöttet nagyapjáról *Mátyásnak* keresztelték; ez *Schenkenfelden*-ben maradt s úgy látszik folytatta az apa mesterségét. Megházasodott és az anyakönyv szerint két leánygyermeknek adott életet. Ez a *Harruckerek* főága, mely azóta elenyészett. György többi hat gyermeke közül háromról: *Katalin*, *Simon* és *Mihályról* megállapítható, hogy már zsengekorban elhunytak; *Éva* leányáról az anyakönyv bizonyítja, hogy 1661-ben született és bizonyos *Stramberger* Andráshoz ment nőül, mely házasságból két fiú és egy leány származott; mindkét fiú a hadi élelmezésnél vállalt szolgálatot, a lány is hadi élelmezési tiszthez ment nőül. A legifjabb leánya *Harrucker Györgynek Mária* volt, ki 1667-ben született és 1683-ban nyújtott kezét nemes *Müetling János Jónásnak* Enns városában, hol a vőlegény atyja: *János*¹ első városbíró

¹ Ugyancz 1668. aug. 7-én Bécsben kelt diploma alapján I. Lipót császártól az ősi nemességet vagyis kékvértűséget, az *Aufläger* családdal egyesített nemesi czímert és egyúttal a császári tanácsosi rangot kapta. Neve eredetileg *Müetlinger* volt, de az említett nemesi diploma

volt és császári tanácsos, comes palatinus rangjával, juris utriusque doctor czímmel bírt s nagy tekintélyben állt.

Éva és Mária nővérek születése közé esik az öreg György ifjabbik fiáé: *János Györgyé* 1664. márcz. 25-én.¹ Ez volt a szerencse és természet kegyeltje, adományozván neki kiváló képességeket, szép külsőt s hivatást ruházván rá, hogy a családot egyszerű közsorsból kiemelje s maga gazdag bárói dynastia alapítója lehessen. Életso-
rát jellemzi a két határadat, hogy a schenkenfeldeni takácsház egyszerű fedele alatt születvén, 78 év múlva a bécsi Szt.-István-templom kriptájába temettetett el.

A MÜETTING CSALÁD CZÍMERE.

következő sorai folytán: «dass sie (ő és leszármazottjai) sich von nunan mit oder ohne Auslassung ihres bisher geführten alten Zunamens Müettinger, von Müetting nennen und schreiben sollen und mögen» — 1668-tól kezdve az egyidejűleg nyert «von Müetting» praedicatumot vette föl nevül.

¹ Tehát nem 1662-ben és nem Hellmonsöd-ben mint Wissgrill «Schauplatz des landsässigen N. Ö. Adels» című művében és ennek nyomán többen tévesen közölték. Hellmonsöd-ben az ő nagybátyja: *Harrucker János* kovácsmester lakott.

Élénk temperamentuma és tehetségei már jókor jelentkeztek s az édes anya: *Schlöger* Erzsébet az akkori polgári ambitio netovábbja gyanánt valami jómodú *plebánián* kereste tehetséges fiának reménybeli jövődjét. Annál inkább a papi pályára szánta őt, mert amaz időtájt Ennsben plebánoskodott tulajdon testvérbátyja is, kire úgy a Schlögerek, mint a Harruckerek a két család büszkesége gyanánt tekintettek s tőle várták a kis János György támogatását. Így történt, hogy az öreg takács beleegyezett a fiú kitanításába és abba, hogy esperesplebános nagy-bátyjának nyomdokain emelkedjék ki a takács-czéh mesterség köréből.

A fiúnak tényleg a pap bácsi volt első oktatója és mindvégig irányzó mentora. Steyr-ben végeztette vele a humaniorákat, Linzben a philosophiát. De a fiúnak semmi hajlama nem volt a papsághoz; e tekintetben az anya is, a mentor is csalódtak benne. Mi sem dicséri jobban a derék esperes-plebános okosságát és jólelkűségét mint az, hogy számot vetett idejekorán a fiú hajlamaival, nem erőltette hivatatlan pályára, nem is vette le róla azután se kezét, hanem besegítette őt 25 éves korában 1689-ben egy tisztesszerű hivatalba, hol rajta és ügyességén állt a további előmenetel. Adataim szerint az ifjú életében e fordulatnál jelentékenyen segítségére volt a pap nagybátyának egy régi jó barátja, kiről csak annyit tudhattam meg, hogy az illető császári erdőmester s a steyr-i vas-hámor igazgatója (*Eisenobmann*) volt. Ez eszközölte ki, hogy Harrucker János Györgyöt az alsó-austriai udvari kamarai számvevőség alkalmazza *a számtisztek sorában*.¹

¹ A schenkenfeldeni plebános értesítése szerint az adatok az odavaló plebániához krónikájában vannak följegyezve és hiteles kézből erednek.

A pályatörés ezzel végbe ment; szerencse kedvezése s a nagy jövődő ígérete azonban csak három évvel később jelentkezett, mikor Harrucker János Györgyöt az udvari kamara a tartományi számvevőségől áthelyezte *a hadi élelmezéshez* csász. élelmezési biztos gyanánt 1692-ben, tehát a győzedelmes török háború idején. Ennek viszontagságai közben sok alkalma volt az ifjúnak, hogy ügyességét, hasznavehetőségét és becsületes pontosságát a maga ügykörében bebizonyítsa. Be is bizonyította fényesen; mert bár a hadjárat alatt az élelmezési ügyek körül sok rendetlenség volt s e miatt a hadseregére féltékeny Eugenius savoyai herczeg 1696-ban *a legszigorúbb vizsgálatot* indította meg, melybe *az összes élelmezési biztosok, számszerint 23-an — köztük Harrucker János György is — be voltak bonyolítva* és a kincstári vagyon hűtlen kezelésével vádoltattak, de a szigorú vizsgálat *Harrucker János Györgyöt, társai közül egyedül őt, nemcsak rehabilitálta, mint teljesen ártatlant, hanem fölebbvalóit arra is készíté, hogy a méltatlan zaklatásért neki erkölcsi elégtételen kívül kárpótlást, vagyis kitüntetések*et szolgáltatassanak. E hadi törvényszéki pör actái a közös hadügyministerium levéltárában valószínűleg sok érdekes részletet tartalmaznak és sok fontos szempontra figyelmeztethetik a szakíró, ki akár a hadseregnek, akár az élelmezésügynek, akár ama török háború korának, akár a Harruckern-család történetének megírásával behatóan foglalkozik. Én ama forráshoz nem nyultam, nem is volt szükségem rá, mert részletezett dolgozat helyett csupán egy vázlat megírása lebeg szemeim előtt. Beértem azon összegező adatokkal, melyek e pör megindítására és

moralis eredményére vonatkozólag egyfelől Harrucker János György lovagi diplomájában, másfelől az anyagi kárpótlását sürgető kérvényére évek mulva kiadott udvari kamaralis fölterjesztésben, mely VI. Károly császár «placet»-jével van ellátva, részint érintetnek, részint felsoroltatnak.¹

Ugyane forrásokból állapítható meg az is, hogy a hadi törvényszék megszüntető végzése után Harrucker János Györgynek *mily kitüntetések* adtak: kinevezett *császári tanácsossá* s az udvari kamara kiküldötte *biztossá* az aradi vár építéséhez. Ez utóbbi megbízatás többet mondott az előbbi címadományozásnál; a török ellen tervezett erősítési munkák az uralkodóháznak nagy pénzáldozatába kerültek s azok miként kezelése fölött a számviteli főlügyelet kipróbált becsületességű és tehetségű bizalmi emberre vala ruházandó. Hogy Eugenius hg. ez állomást Harrucker János Györgynek szánta, nagy moralis elégtételt jelentett a hadi törvényszéki pörös eljárás ellenében.

Aradon Harrucker János György 1701-ig működött s úgy látszik, ekkor fejlődtek benne első ízben ama benyomások és szándékok, melyek őt később *Magyarországhoz fűzték*, a magyar honosság megszerzése s magyar földbirtok szerzésére ösztönözték.

Midőn a spanyol örökösödési háború kitört, Eugenius hg. magával vitte őt *Olaszországba* a déli hadsereghez s *alezredesi* ranggal alkalmazta *igazgató* gyanánt *a sereg élelmezési hivatalában*. 1708-ban a francia rablóhadjáratok idején a hadi szentér legnehezebb viszonyok közt levő részére: *Németalföldre*

¹ Mindkét okiratot lásd a gróf Károlyi nemzetség levéltárának a Harruckern családra vonatkozó osztályában, melynek külön indexe van.

helyeztetett át, hogy a seregellátás nehéz szolgálatát mint *élelmezési igazgató* és — ez volt rangemelése akkor — mint *a hadbizottság igazgató helyettese* tapasztalt elmével és kézzel vezesse. E hivatalt öt évig viselte s időközben — 1710. június 15-én — elnyerte a cs. *udvari kamarai tanácsosságot*, mi jelentékeny és sikeres szolgálatainak újabb elismerését bizonyítja.

Ez időszakra esik a fiatal Harrucker *két rendbeli házassága*.

Már első neje is nemes leány volt: *Fellensteini Fellner Anna Mária*, gyaníthatólag ennsi avagy steyri ismeretség. Ifjúkori ideális szerelem vonzotta hozzá az ifjút és szerelme viszonztatott, mert alig jutott a fiatal ember első szerény hivatalos állásába, az esküvő Ennsben legott megtörtént.¹ Ki volt a leány apja s hol lakott, biztos adat híjában megállapítanom nem lehetett. «Kneschke neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon»-jában Fellensteini Fellner mindössze egy van: *János-Jakab* hadi élelmezési főbiztos. De én azon okból is, hogy a schenkenfeldeni krónika útmutatása szerint Harrucker János György *Steyrből* nősült; részint az okból, hogy az ennsi esperes plebános bácsi az ifjunak a papi pályáról lemondásába nemcsak belenyugodott, hanem őt világi állásba gyorsan bejuttatni igyekezett; végre az okból, hogy ez állás megszerzésében őt ugyancsak egy steyr-i jó barátja: a névtelen vashámor-igazgató föltünőleg és sikerrel támogatta: csaknem teljes biztonsággal hihetem, hogy a szerelmi regény színhelye Steyr város s a menyasszony apja, vagy apahelyet-

¹ Ez adat is a schenkenfeldeni krónikában talál megerősítést. Az ennsi anyakönyv azonban nagy csodálkozásomra nem tesz róla említést, a steyr-i szintén nem!

tese a névtelen hámosos volt, kiről föltehető, hogy később a hadi évek alatt a sereg élelmezésnél szolgált s főhadbiztossáig emelkedett. Fellner János Jakab személyazonossága azonban Fellner Anna Mária apjával s a névtelen hámosossal mégis inkább csak gyanítás, melynek hitelességeért felelősséget nem vállalok.¹

Az első házasság nem tartott tovább 2—3 évnél, a halál korán elragadta Harrucker János György első szerelme tárgyát, Fellner Anna Máriát. Mikor történt e haláleset és hol van az első hitves eltemetve, erről nincs adatom.

Úgy e halálozást mint az utána következett második házasságot eleinte abból a tényből állapíthattam meg, hogy az 1729-iki bárói diplomában Harruckern János György felesége is bárósítva lévén, e hölgyet többé nem *Fellner* Anna Máriának, hanem nemes *Vorstern* Anna Máriának hívják. Bizonyítja ezt még Harrucker János György egyik leányánk: Czecziliának birtokomban levő házassági levele is,² mely sze-

¹ Siebmacher Wappenbuch-jában említés tétetik egy Fellner Jánosról, ki 1703. aug. 28-án kapott cseh nemességet, ugyancz forrás szerint Fellner János Ádám és Fellner József 1766. nov. 27-én egyidejűleg emeltettek az osztrák bárói méltóságba. Azonos-e a nemesített Fellner János a Fellner Anna Mária házasságát előmozdító steyr-i hámosossal s az ő fiai voltak-e az 1766-ban megbárósított Fellnerek, nehéz eldönteni. Hogy valami rokonság volt köztük és Harrucker János György első neje közt, abból gyanítható, hogy 1792-ben az egy évvel hamarabb elhunyt Schröder-vezred parancsnokának özvegye: «*Amalie Fellner von Fellenstein*» báróné, ki akkor 4000 frt cautiójának csupán kamatjaira volt utalva, pénzbeli segítségért folyamodott a két Harruckern bárónőhöz, úgymint *Borbáldához*, ki akkor Siskovics grófné volt és *Jozsefához*, ki Károlyi Antal grófnak volt neje. E folyamodás rokonsági viszonyt föltételez, nem különben az elintézés módja is: mindkét úrnő egyenkint 150 frt évi segílyt engedélyezett a folyamodónőnek.

² A házassági levelet a bécsi Szt.-István-dom plebánia hivatalától szereztem meg.

rint Harruckern Czeeczilia bárókisasszony édes anyja Harruckern János Györgyné, született Vorstern Anna Mária volt. A Fellensteini Fellnerek nem változhatván át Vorstern-nekké s miután a Fellner és Vorstern családkról bebizonyítható, hogy egyenkint léteztek s köztük azonosság nincs: Harrucker János György a második feleséghez csakis úgy juthatott, ha az elsőől elvált, avagy az illető elhalt.

Fontos ez a kérdés azért, mert Harrucker János György *öt gyermekéről* — keresztlevél hiányában — combinative lesz bebizonyítandó, hogy nem az első házasságból, hanem mindannyian a másodikból származtak.

A második házasság évét és napját hitelesen megállapítja a lelkészi bizonyítvány, melyet a felső-austriai *Mauthausen* község plebániái anyakönyvéből — kérésemre — Gärtner Nándor lelkész úr állított ki.¹ E bizonyítvány szerint Harrucker János György hadi élelmezési biztos, Harrucker György schenkenfeldeni tanácsbeli polgár fia, *1693. márczius 29-én kelt egybe* nemes *Vorstern János Leonhard* tanácsbeli és Borbála nevű nejének *Anna Mária nevű hajadon leányával*. A miből megállapíthatni, hogy az első házasság gyanítható éve (1689.) s a második házasság ideje (1693.) közt *alig négy esztendő* telt el. Legalább egy évi gyászt az első hitves elvesztéseért s legalább fél-évi udvarlási időt és jegyességet számítva a második feleség javára: az említett négy esztendőből az első házasságra alig marad harmadfél év. Ez maga erős bizonyíték, hogy *Harrucker János György öt gyermeke*

¹ Az okirat eredetije a gróf Károlyi nemzetség levéltárában van.

*az első frigyből nem születetett.*¹ Nagy sajnálatomra keresztlevele egyik gyermeknek sem található; hiába kerestem meg az anyakönyvi hatóságokat Austria mindazon püspökségeiben, melyek területén a Harruckerek, a Fellnerek és Vorsterek tudomásom szerint akkortájt megfordultak. Nemleges feleletet kaptam úgy a bécsi érsekségtől, mint a linzi és szt.-pölteni püspökségtől, nemkülönbén a tábori vicariatustól. Keresztlevél hiányában közvetett bizonyítékokra vagyok utalva, melyekből megállapíthatni vélem, hogy az öt Harruckern gyermek: úgy a két fiú, mint a három leány a második házasságból származott s az első hitves gyermek nélkül halt el.

A közvetett bizonyításhoz támpontul szolgálnak a gyermekek *házassági levelei*, melyek a gróf Károlyi nemzetség levéltárában megtekinthetők. Ezek szerint Harrucker János György gyermekei a következő sorrendben lettek önállóvá házasság útján:

Franziska 1719. febr. 10-én ment férjhez Bécsben Mayersfeldi *Mayer* János róm. német-birodalmi lovaghoz;

Johanna egy évvel később 1720. júl. 9-én kelt egybe Bécsben ns. *Gruber* János ezredes, hadi élelmezési biztossal;

Ferencz-Domonkos 1727. aug. 31-én vezette Bécsben oltárhoz Mayersfeldi *Mayer* Anna Polyxenát;

Czeczília 1730. szept. 6-án Bécsben esküdött örök hűséget ns. *Wenckh* János József Ágoston kormánytanácsosnak; végül

József 1738. május 6-án nyujtotta kezét Bécsben ns. *Hoche* Józsefának.

¹ *Hellebrandt*, *Mogyoróssy* és ezek nyomán *Nagy Iván* csak az első feleségről tudnak és ő tőle származtatják mind az öt gyermeket.

Az öt gyermek közül csupán *Ferencz-Domonkosról* állapítható meg, hogy *lakodalmakor hány éves volt*. Bizonyíték reá a kőtábla, melyet halála után helyeztetett el az általa épített békés-gyulai róm. katolikus templomban az ő gyászoló özvegye: *Dirling Antónia* s a melyre rávésette *az elhunyt életkorát*.¹ Ebből tudjuk meg, hogy az 1775-ben elhalt Ferencz-Domonkos akkor 79 éves volt, így *1696-ban kellett születnie* és 1727-ben, mikor először nősült,² 31 éves volt. Ebből következik, hogy Francziska és Johanna házassága évében (1719. illetve 1720.) ugyanő 23, illetve 24 éves fiatal ember volt. A másik két testvér házassága évében (1730. illetve 1738.) 34, illetve 42 éves volt. Ha meggondoljuk, hogy Francziska és Johanna férjhezmenetele után csak tíz év múlva ment férjhez Czeczilia, az első két nővér s a harmadik közt nagy különbséget kell gyanítanunk. De más részt semmi valószínűség nincs benne, hogy e különbség nagyobb lett légyen, mint Ferencz Domonkosé a harmadik nővérehez; mert ez esetben Czeczilia férjhezmenetelkor Francziskának legalább 35, József ház-

¹ D. O. M. Francisco, Joannis Georgii L. B. Harrucker, perpetui in Gyula et Supremi Békésiensis Comitatus, expulso Turca victoribus Caesaris armis, filio, ob religionem in superos in regundis Békésiensibus sapientiam, animi lenitatem moderationem, gravitatem, doctrinam atque ob universam provinciam templis, coloniis, opibus auctam cum omnibus tum Mariae Theresiae Augustae ita accepto, ut ex filia Maria Josepha nepotem, Josephum Comitem Károlyium vix octennem avito Supremi Comitatus Békésiensis honore donaverit. Maria Antonia Dirlingiana gente nata, conjugum moestissima maritali XXXVII. annorum jucundissimae fidei gratificatura aeternum pietatis atque amoris momentum posuit. Obiit Vindobonae XVIII. Kal. Decemb. Anno S. MDCCLXXV. actatis suae LXXIX.

² E nősülését bizonyító anyakönyvi kivonatban az áll: «*Von Wels aus Ober-Oesterreich gebürtig*», de ennek a welsi anyakönyvben az ottani plebános Főt. Pichler Frigyes úr kijelentése szerint nincsen nyoma!

ságakor pedig legalább 43 évesnek kellett volna lennie. Ez ép oly kevésbé valószínű, mint a másik föltevés, hogy Francziska férjhezmenetelekor (1719.) idősebb lett legyen az akkor 23 éves Ferencz-Domonkosnál. Francziskáról ugyanis tudjuk, hogy 11 évvel később másodízben ment férjhez *Pechmann* Lajos báró alsó-austriai tartományi táblai ülnökhöz, a mikor ez esetben legalább 35 évesnek kellett volna lennie. Sokkal valószínűbb, hogy Francziska és Johanna is *fiatalabbak voltak Ferencz Domonkosnál* s így ez — 1696-ban, a Vorstern Anna Máriával való házasság *harmadik* évében születvén — *Harrucker János György első szülöttjének* tekinthető.

E combinatió szerint Harrucker János György 1693-ban nőül vévén Vorstern Anna Máriát, 1696-ban ajándékozott meg Ferencz Domonkossal, két-három év múlva születhetett Francziska, majd Johanna, tehát 1698—1699. között; majd mintegy négy évvel később jöhetett világra *József*, tehát körülbelől 1703-ban s utolsó szülött volt Czeccilia 1710. és 1711. között.¹ E combinatiót a belső valószínűség mellett még a következő külső adatok is támogatják:

a) Harrucker János György, ki — mint fenn már említém — 1692. után mint hadi élelmezési biztos megnyerte Eugenius hg. főparancsnok kegyét s általa 1697. és 1701. között az aradi várépítés adminisztrációjánál alkalmaztatott, 1701-ben az olasz táborba követte a főhadvezért, mint az élelmezés-ügy igaz-

¹ Úgy *Hellebrandt* J. Szarvas városáról írt értekezésében (1822.) valamint idősb *Mogyoróssy János* «A Wenckheim Hund (?) család eredete és ivadékai» című munkájában és ezek nyomán mások is *Harruckern* János György báró *összes gyermekeit tévesen első nejlől, Fellner Máriától származtatják* és második házasságáról mit sem tudnak.

gatója alezredesi ranggal. Ez utóbbi minőségben bizonyos *Theubner* József András csász. könyvelő működött oldalánál, kit azzal bizott volt meg, hogy *magánbáztartásának számadásait egy ideig Bécsben vezesse*. E számadások ma is megvannak a levéltárban. Ezek egyes tételei a Harrucker gyermekek szükségleteiről szólnak. Így 1707. és 1708. közt Harrucker János György költségén könyörgő misék mondattak a Milánóban betegen fekvő *kis József* meggyógyulásáért; ugyanez évben három tuczat szép képet szállított a megbizott az *ifjú Ferencz* számára Milanóba. A könyvvezető jegyzete, mely a «*kranke Joseferl*» és «*Junger Herr Franz*»-ról szól, elég elfogadható bizonyíték, hogy József 1708-ban 5—6 éves fiúcska, Ferencz pedig 11—12 éves fiú lehetett. E két gyermek életkora közé eső 6—7 évet Francziska és Johanna töltötték ki nyilvánvalóan.

b) Sürgős tudakozódásomra a milánói érseki curia azt felelte, hogy a városi plebániák anyakönyveiben semmi nyomát nem találják Harrucker János György bármelyik gyermeke születésének. Minthogy pedig a Harrucker család Milanóból — hol több évet töltött — 1709-ben távozott el, mikor a családfő Eugenius herceget már a Németalföldre követte: világos, hogy az utolsó gyermeknek a milánói évek után, tehát 1709-et követőleg kellett születnie.

E hosszas bizonyítás célja mindössze az volt, hogy Harrucker János György első rövid házasságának meddőségét s valamennyi származékának a Vorstern házasságból eredett voltát állapítsam meg.

Még néhány szót kell szólnom e Vorstern családról. A házassági levél mindössze annyit mond, hogy

Vorstern Anna Mária édes apja *mauthauseni polgár* volt, bár az idézett okirat őt «wohledler und wohl-fürnehm»-nek nevezi. Úgy a Kneschske-féle német nemességi lexicon, mint Siebmacher Wappenbuch-ja annyit mond a Forster (vagy Vorster) családról, hogy nemesi eredete visszanyúlik a középkor végéig, mikor egy Hehenbergi Forster János St. Flóriánban (Felső-Austria) udvarbíró volt s a családtagok a Traun-negyedből¹ terjedtek szét a 16. és 17-ik századon át Austriában, a Svábföldön, Elsassban, a Németalföldön föl egész Dániáig. Úgy látszik, hogy Harrucker János György apósa, a mauthauseni tanácsbeli polgár, az *eredeti* törzsből származott le, de róla a bécsi udvari kamara levéltára nem tesz említést. Ez okirattár a nagy Forster családból mindössze kettőt említ, mint a kik a *kamara szolgálatában* álltak: az egyik Vorstern *Kristóf János*, 1690. óta lovag és 1689. óta udvari kamarai tanácsos, Harrucker János György kortársa, egyenrangú, bár rangban idősebb collegája; a másik ennek *hasonnevű* fia, ki ugyancsak az udvari kamaránál működött. Ezek rokonságát Vorstern J. Leonharddal megállapítani nem tudom, de éppen nem tartom

¹ A Traun-negyedben több helyen találhatók emlékek és följegyzések a Vorster vagy Forster családról. *Pillwein* «Geschichte, Geographic und Statistik» című művében a 384. lapon *Altmünster* név alatt olvassuk: «Unter der Kirchenportale ruhen die Herren *Vorster*»; a 386. lapon: «Zu *Altmünster* war einst auch der *Vorster*'sche Freisitz». — *Hohenneck* «Familien Genealogie und historische Beschreibung» című művében: «*Forster von Hehenberg*: Hans von *Forster* zu Hehenberg 1481. Hofrichter zu St. Florian.» — «*Forster zu Wels*: Von dieser alten abgestorbenen Familie ist in den Baron Ennencke M. fc. zulesen, dass Herr *Leonhard Forsters* Tochter Frau Elisabeth anno 1430 Herrn Erasmi von Hohenfeld zu Schlißburg Gemahel gewesen, wie solches auch in der Kirche zu Ebersperg mit dem *Hohenfelder und Forster'schen Wappen* aufgerichtetes Epitaphium weiset».

NEMES VORSTERN ANNA MÁRIA,

HARRUCKERN JÁNOS GYÖRGY BÁRÓ NEJE.

valószínűtlennek, hogy Harrucker János Györgyöt az említett udvari kamarai tanácsos: *Vorstern Kristóf János* tette figyelmessé kora özvegységében a *maulhauseni* szép és gyaníthatólag jómódú *Vorstern* kisasszonyra. Jómódú voltát a mauthauseni *Vorstern*-nek abból következtetem, hogy az eddig szerény és egyszerű viszonyok közt élt Harrucker János György e házasság után nemcsak vállalkozó szellemben és vagyoni felelősséggel járó hivatali állások betöltésénél magát kitüntetve, gyarapodott meg erkölcsileg és anyagilag, hanem képes volt háztartását bizonyos *fényűzéssel* is repraesentabilissá tenni. Az előbbire bizonyosság, hogy e házasság után mint élelmezési biztos óvadékképesen teljesített jelentékeny föladatokat a török háborúban és lett utóbb élelmi és anyagkezelője az aradi vár-építésnek. A *Vorstern* rokonság befolyása és vagyoni alapja nélkül e vállalatokba nem kezdhett volna. Ez időbe esik rohamos emelkedése: elérte a császári tanácsosi címet, az alezredesi rangot s megnyerte Eugenius hg. teljes bizalmát. Háztartásának külső fényéről fogalmat ad a fönnemlített Theubner József András számlakönyve, melynek kiadási tételei közt talállok 227 *frtos ruhaszámlát* a fiatal asszony két damask kelméből készült ruhájáról; 14 *frtos számlát* a neki Bécsből Milanóba küldött 5 *pár női keztyűről*; 17 *frtos számlát* 2 *pár női cipőről* és egy pár papucs-ról; 32 *frtos számlát* porcellán kávé edényekről stb. Tekintve az akkori árviszonyokat, a pénz nagy értékét és azt, hogy e számok a fiatal asszony személyes igényeinek mértékét adják, bizonyítottnak tekintem, hogy a *Vorstern*-hozományának elég jelentékenynek kellett lennie, s hogy e második házasság az a forduló pont, mely-

lyel Harrucker János György gyors emelkedése és meggazdagodása kezdődik.

S most lássuk e kitérés után közpályájának további fejlődését.

Alig tért vissza Németalföldről, rövid időre rá kitért Magyarország területén az a híres *háború Törökország ellen*, melyben Eugenius hg. legszebb vezéri babérait szerezte. E babérok fűzésében számos dolgozótársa és segédmunkása között *Harrucker János Györgynek kiváló szerep jutott* ama szakmányos téren, hol eddig is sikeresen működött: a csapatélelmezés területén. Mint a hadi intendatura igazgató-helyettese, igen nagy hatáskörrel bírt, és ezt gyakorlati szemmel, erős akarattal és nagy kapacitáló képességgel arra használta föl, hogy *a császári sereg élelmezési igazgatását gyökeresen, mondhatnók korszakosan átreformálja*. Mióta közszolgálatban működött, többnyire e szakma foglalkoztatta s a létezett állapotok hiányosságait tapasztalatilag, valamint a teljesíthető újítások reális módszereit számító és tervező elméjével kitanulhatta, sőt némi részben ki is próbálhatta. De tekintve a császári seregadminisztratio nagy nehézkességét, megmozdíthatatlan merev hagyományait és intéző köreinek ugyanily szellemben való korlátoltságát: bizonyára kudarczot vall Harrucker János György valamennyi indítványa, ha közbeeső forumnak közte és a kormányzat közt nem egy kivételesen fényes, világító elmét ad a gondviselés föléje *savoyai Eugenius hg. tábornagy és fővezér személyében*. Ez volt Harrucker János György nagy szerencséje, mert e nélkül talentumai nemcsak nem érvényesülhettek volna, hanem talán éppen miattuk és a hagyományos rendet fölforgató irányzatai miatt még

visszatetszést, sőt tán üldözést is kell vala szenvednie. De Eugenius hg. már jókor fölismerte és megbecsülte Harrucker János György szellemi tehetségeit, s mikor a török háború kitörésekor reformáló terveivel előállott, a lángeszű fővezér rögtön belátta azok értékét s ő lett legékeőbb szavú szószólójuk az udvarnál. Csakis így érthető, hogy az udvari kamara Harrucker János Györgyöt a hadjárat küszöbén *egyenesen fölszólította egy új élemezési systema kidolgozására.*

A dolog így sem ment könnyen. A többször idézett vezérkari munka tanúsága szerint az udvar nemcsak Harrucker János Györgytől fogadott el ez ügyben előterjesztést, hanem meghallgatta *Thürheim Ferencz Sebestyén gróf*, táborszernagy és *vezérhadbiztos* véleményét is. Arról volt szó, hogy a hadsereg megmaradjon-e az utolsó háborúban szokásos *consortialis rendszer* mellett, avagy merész elhatározással áttérjen az élelmezési ügynek *házi kezelésére*. Az udvari kamara eleinte conservatív szellemben, a régi rendszer mellett határozott, *nem fogadván el Harrucker János György javaslatait*; mert a consortialis kezelést kényelmesebbnek s főleg kevesebb befektetési tőkét igénylőnek találta ama pénzsűk világban, sőt voltak tapasztalati okai is az 1696. és 1698-iki hadjáratokból, mikor a házi kezeléssel tényleg történtek némi elhamarkodott s így sikertelen, hasznavehetetlen kísérletek.¹

¹ L. der Türkenkrieg 1716—18. Feldzug 1816 von Ludwig Matuska II. Serie VII. Band 74—76. lap a «*Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen*» című gyűjteményes hadtörténeti munkából. Továbbá Thürheim gróf előterjesztését az udvari kamarához 1715. aug. 28-án és *Harrucker János György előterjesztését* a vezérhadbiztossághoz 1715. aug. 10-én; végre a *Hofkriegsrath emlékiratát* s a vezérhadbiztosság fölterjesztéseit 1715. márcz. havában.

A török hadjárat első évében tehát a császári hadak *szereződéses magánvállalkozók* által élelmeztek s a consortium élén nemes *Mohrenfeldi Mohr János Kristóf*, svábkerületi vezérhadbiztossági igazgató állott.¹

De a hadjárat első éve keservesen megtanította az udvari haditanácsot, hogy az általa pártfogolt magán szállító társaság s az élelmezésügyben az ily protectiós rendszer semmi jót nem eredményez. Befektetési tőkével ugyan nem járt az udvar terhére, de annyi zavart, rendetlenséget, nélkülözést és elégtelenséget támasztott a hadseregben, hogy miattuk a hadi mozdulatok gyorsasága és ereje csökkent s a baj árát végre is a trónnak, az álladalomnak s az általuk képviselt népeknek kellett busásan megfizetni. Eugenius hg. ezt 1716-ben belátta s *az élelmezésügy reformját erélyes kezeibe ragadta*. Hathatós szóval sürgette meg az udvari haditanácsnál a házi kezelés rendszerének kidolgozását, világosan megírván neki, hogy *az udvari kamara sürgős dolga legyen a kezeléshez alkalmas hivatalnokokat kirendelni*, elégséges számú kocsi-parkról, fekvőhelyek és rakodótárak berendezéséről és felszereléséről, szóval «mindenről, mi e nagy munkára tartozik, idején gondoskodni; mindenekelőtt pedig Erdélyből és Magyarországból a mostani olcsóság folytán észrevétlenül, nehogy az árak fölverettesenek, tekintélyes gabona- és abrak-quantum volna vásárlandó, hogy ez által a pénzben szegény országoknak kezükre adattathassék az eszköz, melylyel terményeiket ezüstre válthatják s a császári contributiót fizethetik, ugyancsak a császári gazdaságot gyarapíthatják». E fölterjesztés következtében *III. Károly király*

¹ Lásd ugyanott.

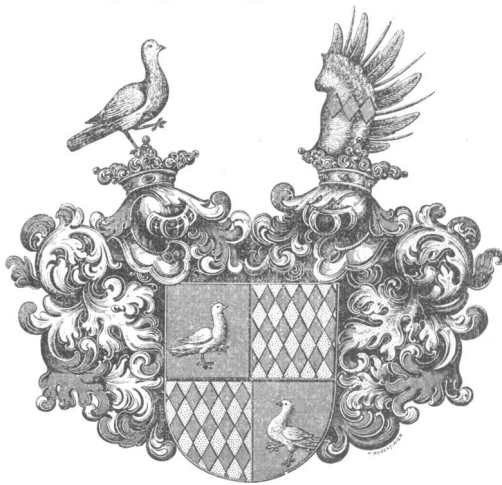
1716. okt. 15-én kiadta az új katonai élelmezési berendezésről szóló *«finanzconferenzial-decretum»*-ot, ugyanakkor az udvari kamara megbízásából Harrucker János György részletesen kidolgozta Kleinburg, Peyer és Dizent udvari kamarai tanácsosokkal az új ellátási rendszer vázlatát az 1717-iki hadjáratra.

E munkálat arányairól fogalmat ad, hogy 120,000 embernek hét hónapra és 45,000 lónak öt hónapra való ellátásáról kellett gondoskodni, s fedezetül 150,000 mázsa liszt és 340,000 mérő zab volt az aradi és szegedi raktárakban fölhalmozandó, külön szerződésekkel pedig további 150,000 mázsa liszt és 180,000 mérő zab szállítása vala biztosítandó 565,000 forint költség-előirányzat erejéig. Harrucker János György e tervet a dentai, becskerekai és pancsovai főtárházak föllállításával s a Regensburgban, Passauban és Gmundenben megrendelt szállítóhajók csináltatásával egészítette ki. Az egész élelmezési ügy vezetésével 66 személyből álló *tábori élelmezési törzs* bízott meg, 933 főből külön *pékcompánia* és 2133 emberrel külön *tábori élelmezési szekereszet* szerveztetett. A pékcompánia föloszlott három osztályra, a szekeresz-törzskar négy intézősége; ez utóbbiak mindegyikének volt 251 élelmezési fogatja, 1522 igavonó marhájok és egy tábori kovácsa. Az egész ügycsoport katonai szervezete egy év alatt elkészült és 1717-ben már cselekvőképessé vált.¹

Az új élelmezési rendszer Harrucker János György személyes vezetése alatt három éven át a török háború befejezéseig oly különösen bevált, hogy nemcsak a császári sereg történetében tesz jelentékeny számot, ha-

¹ Lásd az idézett hadtörténeti munka II. Serie VIII. kötet 29—32. lapokat.

nem *nagy pénzügyi haszna* folytán az udvari kamara pénzerejének fejlesztésére is korszakos hatással volt. Mi természetesebb, mint az, hogy Harrucker János György szerencsáját ez a siker a legszokatlanabb mértékben biztosította. Birta nemcsak Eugenius hg. kegyét és bizalmát, hanem *magára irányozta Károly császár és király figyelmét és kegyelmét is*. Az uralkodói elismerés fényes bizonyossága még a háború alatt 1718-ban Harrucker

A HARRUCKERN CSALÁD BIROD. LOVAGI
CZÍMERE.

János Györgynek számos érdemeit felsoroló császári diplomával történt fölavattatása *római németbirodalmi lovaggá*.¹ Ez okiratban az uralkodó köszönetet mond Harrucker János Györgynek számos minőségben teljesített kitűnő szolgálataiért, úgy a

saját, mint két előde: *I. Lipót és I. József nevében*, kik alatt Harrucker szolgálatát kezdte és első előmenetelét tette.

¹ A diploma Bécsben 1718. febr. 1-én kelt. A nagy császári függő pecséttel van ellátva. Díszes kiállítású eredetije a Károlyi nemzetség levéltárában őriztetik. Benne a czímer így van leírva: — «Sein vorhin geführtes Adel: und Ritterliche Wappen in allezeit zu führen und zu gebrauchen gnädiglich gegönnet und erlaubt, als: mit Nahmen einen in vier Theile abgetheilten Schild, in dessen hinter untern und vorder obern blauen oder lassurfarben Theilen des Schilds zeigen sich einwärts auf einem Fuss stehende zwei weisse Tauben mit rothen Schnabeln und rothen Füßen, den andern aber aufhebend; vorder untern und hinter obern aber ein roth und gelb oder goldfarbes vermishtes sogenanntes

Kiemeli az okirat, hogy *a szolgálati évek* immár — kevés hónap hijával — *megűtik a harminczat* s e hosszú idő alatt Harrucker «zu Unsern und Unsern Vorfahren gnädigsten Wohlgefallen in Unsern Erbkönigreich Hungarn, Italia, Röm. Reich und Spanischen Niederlanden ohnverdrossen, wohl und löblich» szolgált. Fölemlíti, hogy 1689-ben lépett hivatalba, 1692 óta minden hadjáratban hasznossá tette magát, hogy az 1694. és 1696. években megindított szigorú vizsgálat után «als unschuldig und treu Befundener» rangemeléssel jutalmaztatott, a németalföldi és olasz harcztéren nagyfelelősségű állásokban az ügyeket a badeni békekötésig dicséretesen vezette. A török háborúban történekről végül ekképen nyilatkozik a diploma: «Tekintettel mindezekre, általunk anno 1716, a kereszténység védőbástyájába, a mi örökös magyar királyságunkba történt török betöréskor, kegyelmesen átrendeltetvén ő a mi ott tartózkodó nagyszámú hadseregünkhöz, és élelmezési alezredesi teendőin fölül *a vezérhadbiztossági hivatal helyettes ellátása* is reáruháztatván, — ekképen az egész hadjáratban: 1716-ban Pétervár és Temesvár mellett, 1717-ben Belgrádnál *a hadimenetek és ostromok alatt résztvett* és hivatali működésével nekünk és a mi hadvezérkarunknak megelégedésére szolgált; nemkülön-

Geschachten, rechterseits mit weiss oder silberfarb und blau, linkerseits aber mit roth und gelb oder goldfarben vermischten herabhängenden Heldecken gezieret. — Auf dem Schild stehen zwei offene adeliche gekrönte Turniershelm mit anhangenden Kleinod, auf dem zu rechten Seithen zeigt sich abermalen die in denen blauen Theilen des Schilds beschriebene Taube, auf dem zur linken aber ein gelb oder goldfarber, mit den Sachsen einwärts gekehrter Adlersflügel, und in Mitte desselben drei rothe Schachtstein, welches Adeliche und Ritterliche Wappen dann in Mitte dieses Unsers kays. Briefs mit Farben eigentlich entworfen und gemahlet ist». Úgy e leírás mint a czímer rajza Siebmacher Wappenbuch-jában hibásan van közölve.

ben az ő új berendezésű gazdálkodásával úgy Olaszországban és a Németalföldön, mint Magyarországon, főleg pedig az utolsó két ostromnál: Temesvár és Belgrád alatt a tüzérség, hídmérnökség s az élelmezés dolgában a mi császári kincstárunknak két milliót felülmúló hasznot hajtott.¹ E szövegből megérthető az is, hogy az uralkodó hálája valóban megérdemelt kitüntetés — miként a diploma is mondja — «aus eigenen Bewegens mit wohlbedachten Muth, guten Rath und rechtem Wissen», illetékes és befolyásos emberek tanácsára bár, de a fejedelmi érzület közvetlen kifejezése gyanánt és nem Harrucker kérésére, illetőleg kezdeményezéséből eredett.

Legérdekesebb sora a diplomának s tárgyunkra is leginkább tartozik a Harrucker új gazdálkodási rendszerének méltatása, mint a mely a kincstárt az akkori viszonyok közt példátlan nagy és váratlan haszonnal gazdagította. Hisz ismeretes Eugenius hg. ama mondanása a kincstár szorultságáról a spanyol örökösödési háború idejében, mikor Harrucker az új kezelési rendszert még csak tervezte, hogy ha 30,000 forinttal meg lehetne is menteni az Imperiumot, az udvar kénytelen volna azt veszni hagyni, mert 30,000 forintja sincs; s ime Harrucker János György éles esze, találékonysága és tisztakezűsége két milliónál nagyobb összeget biztosított császári és királyi urának.

E nevezetes összeg megérné a fáradságot, hogy a mult század közgazdasági fejlődésének történetírója utána kutasson, vajjon Harrucker gazdálkodási módszere és számvetése milyen kulccsal bírt. Én e részletekbe nem hatolhatok, csupán arra vállalkozom, hogy

¹ Az eredeti német szöveget lásd az eredeti okiratban.

a majdan hivatott férfiút némileg tájékoztassam e sorokban: hol lehet eredménnyel tovább keresnie.

Kiindulási pontul elfogadható az a tény, hogy a királyi elismerés által, valamint mások tanácsa és sugallata folytán fölbátorított Harrucker János György lovag az uralkodótól egy év múlva, 1719-ben újabb kegyet kért: *anyagi jutalmat* a kincstári haszon czímén, *remuneratiót* saját személyes szolgáltatásaiért. Kérvényét a császári udvari kamara véleménynyel ellátva terjesztette a korona elé. E fölterjesztésben *Walsegg* gróf *kamara-elnök* Harrucker gazdálkodási módszeréről a következő bizonyítványt állítja ki: «A három utolsó török hadjáratban, mikor a hadsereg 90—100,000 emberből állt, más időkhöz képest, mikor a hadsereg alig tett ki többet 50—60,000 főnél és mindenkor egy ezredes főhadbiztos s egy főélelmezési intéző (General-Proviant-Meister) volt alkalmazva: ő rendszeres *alezredesi* fizetésével *az egész ügykört ellátta* s a császári kincstárnak az említett állások három évi zsoldjában, mely a háború bezárása után se lett volna megszüntethető, sőt a békeidőkre is évekig átszármazott volna, 40—50,000 forintot gazdálkodott meg, nem említve e tételnek ily módon végképen fölöslegessé válását. Továbbá *industrialis tehetségével* a tábori rakodótárak fölállításánál, a szállítmányok továbbítása körül . . . valamint ő felsége hadi szekerészetének telelése alatt jóval többet 100,000 forintnál gazdálkodott meg a hadi pénztárnak . . . A németalföldi hadjárat nyolcz éve alatt 80 és egynehány raktár állításakor s a tábori élelmezés körül oly rendkívüli gazdálkodási érzeket egyesített hű kötelességtudással — mit a számadások is bizonyítani fognak — hogy *korábbi években hasonlóra*

példa nem található. Így a kegyelmes császári utasításban az ő hivatala kötelezve volt egy alsó-austriai *Muth* (30 mérő) gabonából 19 $\frac{1}{2}$ mázsa parasztra őrölt lisztet (Flachmalter Mehl) előállíttatni (nyilván prófunt kenyérre); ő azonban megismételt próbák daczára (tehát a szabályos gabonaminőségből) az egész hadjárat alatt (minden mérték-egységnél) 21 $\frac{1}{2}$ mázsát, vagyis két mázsával többet állított ki, mint a mennyit a kegyelmes császári utasítás követelt; következésképen nyolcz éven keresztül 120,000 mázsánál jóval többet számolt el, a mi által . . . az akkori árviszonyok szerint számítva, valóban *egy millió forint hasznot szerzett a kincstárnak*». ¹

A császári udvari kamara elnökének e tanubizony-sága a lovagi diploma szövegében megdicsért két millió forint megtakarításból több mint 1.150,000 forint miként keletkezésének adja fogalmát. De ha figyelembe veszem, hogy belőle kerek egy millió nyolcz év alatt a prófunt kenyérhez szükséges gabona kiadósabb őröltetéséből származott s ez évek (1701—1708) még az olasz hadjárat évei valának; ha meggondolom, hogy Harruckernek a következő török hadjáratban s nagyobb hadsereg számára volt alkalma éppen az általa kidolgozott házi kezelés mellett három éven át ugyane kiadó őröltetési módszert alkalmazni és annak hasznával tete-mesb gabnaszállítmányok után a kincstárt részesíteni: bőven megtalálható a kétmillióból hiányzó 850,000 ft nyereség, melynek keletkezése a kamara-elnök fölterjesztéséből különben ki nem deríthető. Lehet, hogy neki, az egykorú termelőktől sikerült *jobb minőségű*

¹ Lásd az eredeti okirat egykorú hitelesített másolatát a gróf Károlyi nemzetség levéltárában.

gabonát megfelelő árért beszerezni, mint a minő a császári utasításban követeltetett; az is lehet, hogy öröltetési módszere, szállítási rendszere és ellenőrzése tette lehetlenné a korábbi gabnasikkasztásokat, melyek az élelmezési pénztárt úgyszólván szabályszerűen károsították s a császári utasítás calculusaiba már eleve bevétetek: annyi bizonyos, hogy jó számító, jó gazda, jó administrator, becsületes alkusz, hozzáértő molnár és kenyérsütő czéhmester volt egy személyben és sokoldalú kitűnő működésének sensatiós pénzügyi eredménye lett. Nagy hírre és tekintélyre tett szert hozzáértéseért és szigorúságaért, mint a sereg élelmezője és az uralkodó sáfára. Elég jellemző adat a XVIII. század közfölfogására nézve, hogy ezt az embert előadott hivatalos foglalkozásáért népszerű köznyelven egyszerűen péknek nevezték, mint olyat emlegették s ez elnevezésből egész legendák támadtak a legmagasabb körökben, sőt a hadügyministerium vezérkari osztályának hivatalos munkáiba is belecsúszott, hogy a későbbi Harruckern János György báró «eredetileg linzi pékmester volt».

Világos, átható észszel, gyakorlati szemmel, rendszeretettel és takarékoszággal sikerült neki is, miként más kiválóbb embereknek, temérdek fillérhaszonnak rovattételenként való elérése útján a végső összegnél nagy eredményekhez jutni. A kimutatott kétmillió ilyen fillérhasznok nagy sokaságának gyümölcse volt. S hogy ez neki valóban természetévé vált, megállapíthatom abból, hogy később más hatáskörben hasonló szellemmel és hasonló eredménnyel járt el a kincstári érdekek javára. Elöttem fekszik *III. Károly királynak* 1734. márcz. 30-án keltezett és Harruckern János György bárónak szóló

legfelsőbb *kézírata*, melyben a legteljesebb elismerés hangján említi föl az uralkodó, hogy eme kedvelt híve *a magyarországi hadi élelmezés igazgatásának élén* az utolsó 13 év alatt, tehát jóval a török hadjárat után, *újabb, másfél millió* reális hasznot hajtott a kincstárnak.

Világos, hogy az egykorú államháztartási viszonyok között ilyen tisztviselő tüneményszerű jelenségnek tekintetett, mikor mások a közvagyon rovására gyarapodtak s az uralkodótól csupán kérni tudtak, adni neki valamit, gyarapítani őt, szerezni a javára vajmi ritkán, avagy soha. De világos az is, hogy éppen ezért a példás tisztviselőtől úgy a fejedelmi kegy, mint a közfölfogás és a XVIII. századbeli erkölcs úgyszólván megkövetelte, hogy *ő is kérjen ellenszolgáltatásul és kapjon is valamit*.

S itt áttérek a röviden már érintett *remuneratio* kérdésére, melyet magyarországi vonatkozásainál fogva érdekesnek és fontosnak is kell tartanom a behatóbb, részletesebb tárgyalásra.

Harrucker János György az 1716–18-iki török háború alatt *folytonosan Magyarország területén tartózkodván*, a magyar viszonyokat megfigyelte s ezek oly rokonszenves, gazdasági combinatióira nézve pedig oly előnyös és sok eredményt ígérő benyomást tettek reá, hogy — miként elhatározása bizonyítja — *házánkban igyekezett végleg megtelepedni*,¹ és számító, szervező, fejlesztő tehetségét *a magyar közélet javára értékesíteni*. A felségfolyamodás, melyben 1719 elején 30 évi hű

¹ Harrucker J. Györgynek ekkor már háza volt Pesten, a mint Rómer Flórisnál az 1873-ban megjelent «A régi Pest» című művének 119. lapján olvassuk: «25. szám alatt a régi *urí-utcában* feküdt a 16° széles, 77—87° hosszú, 1702-ben *Vorstern* Sebestyén Gáspár-féle ház, melyet 1715-ben *Harrucker János György*, udvari kamarai tanácsos és

és sikeres szolgálataiért — nyilván Eugenius hg. és más jóakaróinak bátorítására — remuneratiót kér: a *Magyarországban való végleges letelepedés szándékát foglalja magában*, mert nem pénzt kér benne az uralkodótól, mit ez az akkori pénzkészlet és pénzürték-forgalom viszonyai között úgyse adhatott volna meg, hanem *magyar földbirtokot*, a miben ez a törökök ki-
verése után és számos elpusztult, kihalt magyar birtokos családok elárvult jószágainak a magyar koronára jogilag visszaszármazása után valóban bővelkedett is. A revindicált országterület legnagyobb részéből koronabirtok lett, melyet a magyar király ősi jogon adományozhatott kegyeltjeinek, miként ezt a koronás elődök is az elmúlt századokban tették. Mai értelemben nagy értékük akkor e birtoktesteknek nem volt, mert a török hódoltság alatt a gazdasági fejlődés általán szünetelt, az egymást követő háborúk minden kulturális képződésnek útját állták s a legjobb termőföldön — művelés hiányában avar pusztaság, lakosok hiányában pedig sivár néptelenség várakozott jobb viszonyokra. A karloviczi béke után e fordulat csupán időkérdése volt; a nagy földterületekkel meggyarapodott magyar korona és ennek tanácsadói lettek volna hivatva a *népessítési politikát* Magyarország multjához és történetének geniusához képest új fölvirágzás korszakába átvezérelni. Örök kár, hogy a magyar történeti genius a bécsi hatalom előtt nemcsak udvarképes nem, hanem általában ismeretlen egyéniség volt,

élelmészügyi alezredes, *álvelt*, mivel Vorstern neki 1696-tól fogva kamattal együtt 1500 frttal tartozott». Ez a ház ma az Egyetem-téren 6-ik szám alatt található, az egyetem-utczai gróf Károlyi palota tőzomszédságában. A mult század vége felé örökségképpen szállott a báró *Wenckheim* családra és jelenleg vétel útján gróf Andrássy Géza tulajdona.

s így elvei, törvényei a döntő bécsi körök részéről teljesen ignoráltattak. Nemcsak III. Károly, de Mária Terézia és II. József idejében is a revindicált földterület benépesítése nem a magyar királyi, hanem a német császári érdekek elvei értelmében történt. Nagy szerencse az országra, hogy *a nagy birtokcomplexumok* megszerzésére *egyes* kiváló külföldi individualitások pályáztak, kik a magyar törvények értelmében *megszerzvéen az indigenatust*, hazai viszonyainkhoz önként alkalmazkodtak és a magyar közéletbe saját értékes egyéniségük kvalitásait is beoltották. Ezek sorába való a gazdálkodási genialitásáért maradandó emlékezetre igényt tartó *Harrucker János György is*. Megállapodott korú férfiú, 55 éves volt, mikor felségfolyamodásában arra tökélt el magát, hogy *magyar nagybirtokossá*, elhanyagolt gazdasági közéletünknek egyik oszloposává lesz, *birtokba vevén a Békés vármegyei fiscalis helyeket és helységeket*, ú. m. Gyula városát, Doboz, Gerla, Csaba, Kőrös-Ladány, Békés, Gyarmath, Öcsöd, Vésztő, Szentes és Szeghalom helységekkel s a hozzátartozó földségekkel.

Mindez *a szegedi kamarai praefectura* alatt állt akkor s az egész terület elhanyagolt helységei nagyon kezdetleges állapotban lehettek, mert a józanul számító Harrucker János György felségfolyamodásában ez óriási terület helyett vagylagosan a budai kamarális melegvízi malmot¹ s a hozzátartozó kis szőlőkertet

¹ E malom a Császárfürdő és a mai Lukácsfürdő közt állott. Harrucker János György kérvényében így írja le fekvését: «Diese warme Wasser-Mühle lieget nicht in der Festung, sondern wenigstens zwei Canonen-Schuss oberhalb derselben *gegen* Alt-Ofen». A kérvényt fölterjesztő irat még tüzetesebben körül írja mondván: «Qualiter idem pro mola in Suburbio Budensi ad thermarum defluxum existente sibi conferenda demisse instet».

is kérte, melyek gazdaságilag activ állapotban voltak és értékük általa a felsorolt Békés, Csongrád és Zaránd vármegyékre kiterjedő *nagy terület értékével egyenlőnek véletelt.*

Mily csekély értéke volt akkor a földjóságnak az idézett devastált és néptelen területen, bizonyosságra a császári udvari kamara véleménye Harrucker János György vagylagos folyamodásáról. A kamaraelnök általam idézett fölterjesztése *a Harrucker János Györgynek járandó remuneratio értékét 24,000 forintnyi összegben állapítván meg, a budai malomra és szőlőre vonatkozólag — a magyar kamara meghallgatása után — a kérést megtagadó javaslatot tesz, okul hozván föl, hogy a budai malomra úgy a háború, mint a helyőrség ellátása miatt a kincstárnak szüksége van s az rája nézve 24,000 forintnál nagyobb értékkel bír; ellenben a Békés, Csongrád és Zaránd vármegyei területre szétnyúló avar földsegről a császári kamara véleménye — a szegedi kamarális praefectura relatiója alapján¹ — az volt, hogy e terület 24,000 forintnál ugyan valamivel többet ér, mindazonáltal Harrucker János Györgynek átadományozható, ha a megbecsülendő érték-többletet a kincstárnak készpénzben megfizeti. E fölterjesztést III. Károly király 1719. július 29-én ellátta a legmagasabb «placet»-tel. Ugyanez év október 7-én megtörtént a 24,000 forintos remuneratio királyi kiutalványozása s III. Károly utasításba adta a kamarának, hogy ez összeg *a kért terület fölbecsülése után birtokadományozás formájában fizetessék ki* Harrucker János Györgynek, fenmaradván ez utóbbi részére a kötele-*

¹ Kelt Szegeden 1720. okt. 3. «An das Kays. Hoff-Kammer-Rath».

zettség, hogy az átadott terület érték-többségét a kamarának készpénzben megtérítse.

Ugyanez év december 1-én kelt a jelentés, melyben az eljáró szegedi praefectura értesíti a császári udvari kamarát *a birtokösszeírás befejezéséről s a becslés eredményéről*. Ez első becslés azonban illetékes helyen kifogásoltatván, az eljáró szegedi praefectura bővebb magyarázatok előadására utasított, mi a birtok-átadást egy évvel elodázta. 1720. október 3-án kelt a praefectura igazoló jelentése és csak ugyanez év október 25-én történt, hogy a szegedi praefectus az egész adományozott földterületet a személyesen jelenlevő Harrucker János Györgynek inscriptionaliter átadhatta.¹ Az átadásról szóló praefectusi jelentés 1720. decz. 13-án kelt Szegeden s a következő sorokat tartalmazza: «In selbst eigener Person den 25. octobris durch mich solenniter eingeführt, installirt und das, was vorhin der Kameral-Fiscus genossen, völlig abgetreten». A magyar jogszokásoknak megfelelő beiktatási szertartás csak három évvel később történt meg a nagyváradai káptalan által, mely bevárta, hogy a praefectus által történt átadást *a korona tudomásul vegye és helybenhagyja*. III. Károly király helybenhagyása — az akkori idők lassú eljárását jellemzőleg — csak 1722. okt. 5-én kelt Bécsben és indíttatott útnak Thau János Ádám szegedi kamarai praefectushoz; de a nagyváradai káptalan Harrucker János Györgyöt csak 1723. aug. 10-én iktatta be ünnepélyesen az adományozott jószágok földesurává, mert ez tulajdonjogon a jószágokat csak *az indigenatus elnyerése* s a királyi

¹ Az egész eljárásról a hivatalos okmányok a gróf Károlyi nemzetség levéltárának Harruckern osztályában megtalálhatók.

adománylevél kiállítása (1723. máj. 3.) után bírhatta törvény szerint. A káptalan erről a hivatalos bizonylatot 1724-ben állította ki.

A császári udvari kamara ekközben kiszámította, hogy a fölbecsült jószágterület értéke az akkori birtokárak szerint mennyivel múlja fölül az összeg értékét, melyet az udvar Harrucker János Györgynek remunéráció fejében szánt. Huszonnégyezer forintot szántak neki; *a becsár 37,000 forintban állapított meg*: a 13,000 forintnyi különbözetet a császári udvari kamara Harrucker János György terhére írta, neki azt a kincstárnak meg kellett térítenie még 1722-ben, a mit a király az imént említett okt. 5-iki jóváhagyó intimátumában el is ismer.

Kapcsolatos e tartozással a másik kötelezettség, mely Harrucker János Györgyre a kincstár irányában a birtokátadás idején háramlott. Ez *a bonfusitási járó szabályszerű taxa*: 4000 frt. Ez összeget Harrucker — a levéltárban lévő eredeti nyugtatóvány tanúsága szerint — 1723. aug. 7-én a pozsonyi kamarai pénztárnál szolgáltatatta be. Érdekes, hogy a történt fizetésről sok év múlva újabb elismervényt kellett szereznie. Az 1741-iki szorongatottság idején az ország pénzáldozatainak fődözésére az indigenák taxája jelentékeny szerepet vitt s *a hátralékosoknál* szigorú végrehajtás indított volt meg, mely ellen oltalmul Harrucker János György eredeti nyugtatóványa — úgy látszik — nem volt elegendő: szükségesnek ítéltetett, hogy a nem hátralékos indigenák az újabb okmány által külön jogi fődözetet s oltalmat kapjanak.

Csak azért tértem ki e részletre, mert különösen ki akartam emelni, mennyire sietett Harrucker János

György *a magyar honosság megszerzésével* s az ezt biztosító illeték lefizetésével; mi fényesen bizonyítja, hogy magyarországi tartózkodása alatt hazánkat tényleg hazájának választotta, itt akart idővel véglegesen megtelepedni családotul, hogy benne a magyar nemzetnek új oszlopos, majdan főúri nemzetséget adjon. A honfiusítást tényleg megnyerte 1722. márcz. 28 án.¹ Ez óta megoszlott működése az immár 58 éves férfiúnak *a katonai hivatal* és *a magyar földesuri munkakör* között. A katonai élelmezés élén folytatott tevékenységére még később vetek egy futólagos visszapillantást, hogy számot adjak abban ama 15 esztendőről is, melyet a magyar indigenatus megszerzése után még leszolgált. E helyütt az új magyar földesurat kívánom néhány adattal jellemezni.

Erős gyakorlati és számító üzleti érzékéről föltehető, hogy a legnagyobb erélylyel igyekezett a birtokába jutott óriási pusztaságot, műveletlen földet, lakatlan síkot mentül előbb *értékében emelni, benépesíteni és műveltetni, községeket alapítani*, ezeket rendben és jó erkölcsben tartani, templommal és iskolával ellátni, hogy a nagybirtok kulturája föllendüljön, jövedelme megszorodjék és sok ezer megelégedett jobbágnak adjon tűzhelyet és kenyeret. Miképpen felelt meg e nagy és nehéz földadatnak, arról részletes képet azért nem rajzolok, mert az ilyen egy nagyobb igényű culturtörténeti fejtegetésbe való volna, jelen genealogiai tanulmány keretébe nem fér. De, hogy fényesen megoldotta földadatát Harrucker János György, hadd igazolja helyettem két illetékes tanú. Az egyik Békés

¹ A díszes kiállítású s a kir. nagy függő pecséttel ellátott diplomát lásd a gróf Károlyi nemzetség levéltárának Harruckern osztályában.

vármegye egykori követe: *Csepcsányi Tamás*, ki 1835-ben a pozsonyi országgyűlésen, mikor a nemeség megadóztatása ellen felszólalt s a vármegyebeliekre nézve moratoriumot kért,¹ Harrucker tevékenységéről így nyilatkozott:

«A midőn báró Harruckern, úgyszólván Békés vármegyét impetrálta, akkoron többnyire pusztákból s rétekből állott az; ő minden igyekezetét, az *ember-szerető szerző*, odafordította, hogy ezen megyét népesítse; azért nevezetes *concessiókat hirdetett nemcsak az országban, de még külföldön is*, pusztáit urbarialis földeknek kiosztatta, a *községeknek közszükségeikre sok földet adott*, népeket mindenholnan *tulajdon költségén, még hajókon is szállított*. Nevezetes concessióhoz tartozik azon elfelejtethetlen tette, mely szerint az *egész megyét illető tizedet a kamarától nagy summa pénzen megváltotta s azt jobbágyainak örökre odaajándékozta*, mely időktől megyém lakosai a tizedadástól örökre fölmentettek. A midőn tehát a lakosok concessiókkal édesgettettek a föld megszállására, puszták osztattak urbarialis földekre s ezek közt nemesek is szállották meg a földet; mivel báró Harruckernek mindegy volt, csak munkás kézbe jusson a föld; mit fog most a nemesség mondani, ha ily rögtön moratorium nélkül adó alá vettetik. Volt is sikere ezen concessiónak, mert *már most megyém 130,000 adózót számít*. Az urbarium behozatalakor volt úrbéri sessio 1105, most pedig van 3747; azonban a nemesek által használt földek csak 78^{4/8} sessiót tesznek.»

¹ Csepcsányi az erről szóló nyilatkozatát személyesen megírta Pozsonyból 1835. okt. 14-én Nagy Márton ügyvédnek. Leveléből veszem át a szövegben idézetteket. Eredetijét lásd a Harruckern levéltárban.

A másik illetékes tanú, ki Harrucker János György érdemeit alapos tanulmány eredménye gyanánt méltányolja: *Haan Lajos* Békés-Csaba ágost. ev. hitközségének évekkal ezelőtt volt lelkésze. Ez Békés vármegye hajdankoráról írt becses művében a vármegye újabbkori alapítóját és jótevőjét következőleg magasztalja:¹ «Így kezébe vétén (t. i. Harrucker János György) terjedelmes birtokait, első gondja volt azokat *benépesíteni*. Hogy ezt elérhesse, fölhívást intézett Magyarország lakosaihoz, igérvén annak, ki birtokain letelepedni fog, *elegendő földet* s egyszersmind biztosítván *a vallás szabad gyakorlatát*. E hirre seregesen tódultak a lakosok Harruckern birtokaira, *nemcsak a szomszéd Bihar- és Hevesvármegyékből*, de a távolabb eső fel-földnek különösen oly vidékeiről, hol még az evangélikusok vallásbeli üldöztetéseknek voltak kitéve. De ezáltal új kellemetlenségekbe keveredett Harruckern. A Jánokyak Csabára, az Ibrányiak Ibrányból Békésre, a Podmaniczkyak Aszódról Szarvasra átköltözött *jobbágyaikat követelték vissza*. Erélyesen védték jogaikat, különösen az utóbbiak s a pörnek az lett a vége, hogy *Harruckern kénytelen volt* Podmaniczky Jánosnak 1738. évben *tíz jobbágyát visszaadni és még azonfölül 1900 frtot fizetni*.

Az előrelátó földesúr a telepítés körül azon bölcs rendszabályt követte, hogy kikerülendő mindennemű vallásos és nemzetiségi surlódásokat, *egy-egy helyre csupa egy nyelvű és egy vallású jobbágyokat telepített*. Innen lehet magyarázni, hogy Csabának, Szarvasnak lakosai eredetileg *csupa ágostai hitv. tótok*, Békésnek, Füzes-

¹ Haan Lajos, Békés vármegye hajdانا. Pest 1870. 8° 42—43. lap.

Gyarmatnak, Gyomának, Ladánynak, Öcsödnek, Szeghalomnak, Tarcsának, Ványnak, Vésztőnek csupa reformatus, Orosházának csupa ág. hitv. magyarok, Eleknek csupa római katolikus németek voltak.

Hogy pedig a jövevényeket annál inkább lekösse új lakhelyeikhez, *különféle kedvezményekben* részesítette azokat. A malmok, korcsmák és más úri haszonvételek élvezetében meghagyta. Ha *az országos adót* lefizetni képesek nem voltak, nem egyszer *ő előlegezett uradalmi pénztárából kamat nélkül*. Ha szántóföldeiket elborította az árvíz, akkor a pusztákat bírt idegen haszonbérlőknek fölmondott és a községnek adta a hozzájuk legközelebb eső pusztákat, mérsékelt áron haszonbérbe. Ily kedvező körülmények közt mindinkább gyarapodni kezdtek számban, jólétben az új gyarmatok, különösen Csaba, Szarvas, Orosháza. Nem csuda, hogy a köznép még most is áldással emlegeti *Harruckernt*, vagy a mint a maga nyelve szerint nevezni szokta: *Herók*-ot. Meghalt jobbágyainak ezen valóságos atyja Bécsben 1742. esztendőben».

Még egy jeles tollú és élénk ítélő tehetséggel bíró férfiúra hivatkozom, ki Harrucker János Györgyöt Békés vármegye regeneratorának tüntette föl és letelepedését az Alföld szívében ama vidék kulturális fejlődésére nézve korszakalkotónak jellemezte. Ez *Hajóssy Ottó*, ki mint Békés vármegye kitünő tehetségű főjegyzője, vármegyéje művelődéstörténetéről értekezvén,¹ a jelölt terület akkori állapotáról így ír: «... A csaknem 130 éven át tartott *török-uralom* mindent elpusztított. A nemesség mind, a köznép

¹ A Békés vármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve I. kötetében a 93—95. lapokon.

nagyobb része más megyékbe menekült ; a községek többnyire elpusztultak s midőn megyénk a török iga alól fölszabadult, *bét község állott fenn alig néhány száz lakossal*, de ezek is teljesen elvadulva, *nagyobbrészt tolvajok és rablókból állott*, a vidék pedig vadállatokkal volt teli, melyek az utazást veszélyessé tették.

Az eddig elmondottakból azt látjuk, hogy a művelődés megyénkben a XIII. és XIV. században oly események következtében semmisült meg, melyek — mint mindnyájan tudjuk — az egész országra, különösen pedig az egész Alföldre végzetesek voltak. S ha áll az, hogy a magyar nemzet a művelődés terén más nemzetekhez képest leginkább azért maradt el, mert míg ezek a béke üdveiben részesültek, addig nekie — úgyszólván — megtelepedése óta, mindig fenyegetett létele megmentéseért kellett küzdenie — úgy bizonyos az is, hogy a létküzdelmekkel járt nyomorok a magyar Alföldet s benne megyénket is sujtották legjobban. Akár a tatárjárást, akár a török pusztítást tekintsük: mindkét esemény igazolja ezt.

De most az említett két csapáson kívül még *másik kettőt* kell felemlítenünk, mely megyénk művelődésére szintén végzetes volt. Egyike ezeknek csakhamar a török kiveretése után a XVIII-ik század elején érte megyénket a több éven át pusztított *rácok* képeben, kik a török által megkimélt községeket fosztogatták ki ; a másik csapás, az úgynevezett *Peró-lázadás* volt, mely mintegy harmincz évvel később a megyét újabb szerencsétlenségek színhelyévé tette. Ez újabbi lázadást szintén a rácok támasztották. . .

Még a Peró-féle lázadást megelőzőleg megyénkben oly fordulat állott be, mely a megye későbbi

műveltségének alapja s kiindulási pontjául nem ok nélkül tekintetik. E fordulatot azon tény jelzi, hogy a különféle sanyarúságok által elnéptelenedett s erkölcsileg mint vagyoniilag alásülyedt megye, adományképen *Harruckern János György birtokába jutott*. Jelentős e tény megyénk művelődéstörténetében nemcsak azért, mert a most említett adományos igyekezete s a helyzet fölismeréséből eredt tapintatos eljárásával a megye előhaladását, emelkedését lehetővé tette, de jelentős azért is, mert Harruckern birtokba lépéséhez egy oly körülmény van fűzve, mely megyénk későbbi szellemi művelődésének irányára döntő befolyással bírt. E körülmény az, hogy Harruckern a neki adományozott javakat elfoglalván, mindazon családok, melyek a török uralom előtt megyénkben bírtak és laktak, a hosszas zavarok alatt elveszett okmányaik hiányában birtokigényeiket igazolni nem tudván, ekkép *megyénk az értelmi és független elemet képviselt birtokos osztálytól megfosztalott*. Mily pótolhatlan veszteség volt ez, mily érezhető hátrány volt ez megyénk szellemi, különösen pedig politikai műveltsége további folyamában — alább látandjuk; itt csak átmenőleg kívántam jelezni.

Harruckern igyekezete s tapintatos eljárása — mint említém — tette lehetővé, hogy a megye romjaiból kikelve, az újra alkotás nehéz műve megkezdethetett. Az ő intézkedései olyanok voltak, hogy a helyzetnek, a feladatnak teljesen megfelelték. Humanitás, eszélyesség és szabadelvűség egyaránt jellemzik eljárását... Így azonosította Harruckern saját érdekét a lakosság érdekével.»

Ez utóbbi idézetben foglalt amaz állítás, hogy a korábban elpusztult vármegye régi birtokos családjai

a törökvilág előtti birtokjogukat igazolni nem tudván, kereseti igényeiket is elveszítették: rectificáló megjegyzésre késztet. A birtokba iktatáskor tényleg *több ellenmondás* emeltetett, több érdeklett fél részéről, köztük a *Károlyi grófok* is előfordultak az ő csongrádi szomszéd birtokaik teljes integritásának érdekében. Az ellenmondási eljárás tényleg évekig eltartott és véglegesen 1736-ban fejeztetett be, midőn az akkor már Harruckern János György báró az újból kimért és kikerekített birtokterületre nézve a koronától új adománylevelet kapott.

Az 1723-iki s az 1736-iki adománylevél kezte közé eső 16 esztendőből úgy a birtok fölvirágoztatása, mint az új birtokos család fölvirágzása tekintetében legfontosabb az *első hat* esztendő. *Ez alatt ment végbe a nagy telepítési actió*, erre esik a legtöbb *beruházás és szervezési munka*, a mi úgy az országban, mint a bécsi udvarnál akkora méltánylásban részesült, hogy 1729-ben közöröm volt a visszhangja a királyi diplomának, mely szerint *Harrucker J. György lovag és neje: Nemes Vorstern Anna Mária, valamint férfi és leányági utódaik a magyar bárói méltóságot kapták meg*, s ugyan ez évben az új magyar báró kineveztetett a legközelebbi főispáni székesüresedés esetére *Békés vármegyének* — melyet földesuri jogon csaknem kizárólag ő bírt — *főispánjává*,¹ s így

¹ A főispáni kinevezési okmány, mely Laxenburgban 1729. máj. 22-én kelt és a következő jellemző sorokat tartalmazza: «Idem Joannes Georgius Liber Baro ab Harruckern ab Anno millesimo septingentesimo decimo nono, tempore videlicet illo, quo Ipse certa Bona Fiscalia in Comitatus Békessiensis, Csongrádiensis, et Zarándiensi sita, partim titulo remunerationis, partim vero titulo empti a Nobis clementer sibi collata obtinuisset, tam in emolumentum Regni, quam etiam augmentationem Acrarii nostri Regii publicum Bonum indefesse promovere studuerit ;

kettős czímen tagja lett a magyar főrendiháznak is. A bárói méltóságra vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy a diploma szerint a *Harruckern* báró család megtartotta a Harrucker lovagi család előbbi czímerét, csupán a czímerdiszítés alá s a czímerpaizs fölé került egy ötágú bárói korona, «Scuto demum incumbentem coronam Baronibus propriam», miként a diploma szövegében olvasható.¹

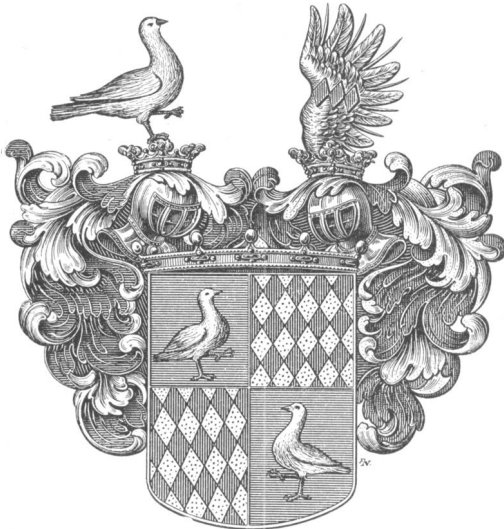
Mi bírta rá az ekkor már 60 évét meghaladt öreg urat, hogy katonai és nagybirtokosi gondjaihoz még *a vármegye igazgatás* politikai felelősséggel járó terhét is vállaira vegye, erről két forrás tájékoztat. Az egyik

Dein vero supra nominatum *Comitatum Békessienssem* in principio praenotati Anni millesimi septingentesimi decimi noni et millesimi septingentesimi vigesimi ex duodecim duntaxat Possessionibus, septem et mediam Portas nonnisi adaequantibus, constantem, tractu temporis *propriis suis sumptibus et expensis per plura Loca deserta, tam nationali quam aliunde adducta plebe impopulaverit*, ita quidem, ut Comitatus iste antea, uti praemittitur, septem et mediam saltem Portas constituens, successive ad duodecim et mediam, hucusque vero ad viginti Portas jam ascenderit; Praemissis itaque dicti Joannis Georgii Liberi Baronis ab Harruckern singulari cum fidelitatis contestatione praestitis Servitiis et multifariis meritis in benignam considerationem sumptis, Officium seu Honorem Supremi Comitis praenotati Comitatus Békessiensis, quod pro nunc Fidelis noster Spectabilis ac Magnificus Comes Joannes Jacobus a Löwenburgh praefatae Camerae nostrae Aulicae pariter Consiliarius teneret, ac possideret, in quemvis proximum legitimae Vacantiae casum, nunc pro tunc Eidem Joanni Georgio Baroni ab Harruckern, qui veluti alias in praefato Comitatu Békessiensis potiorum Bonorum haereditarius Possessor, juxta etiam Leges Regni ad simile Officium gerendum capax, aptusque et idoneus esse censeretur, simul cum omnimoda et consueta ejusdem Officii prerogativa, et Jurisdictione solitisque obventionibus, proventibus, et emolumentis elementer dandum esse duximus, et conferendum, et in proxima quocunque modo emersura legitima memorati Officii vacantia ipso facto plene et realiter adeundum, ac modo praedeclarato possidendum».

¹ A kellő díszszel kiállított és a m. kir. nagy függő pecséttel ellátott bárói diploma, mely 1729. febr. 10-én Bécsben kelt — a Harruckern

a békésvármegyei régészeti és művelődés-történelmi társulat évkönyvében *Haan* Lajos értekezése a vármegye multjáról III. Károly alatt.¹ Ebből megtudjuk, hogy a töröknek 1695-ben történt eltakarodása után a vármegye *teljes 20 esztendeig rendezellen állapotban*

levéltárban őriztetik. E diploma a bárói czímert így írja körül: «... antiqua et Gentilitia *Armorum Tuorum*, quibus hactenus usus es, *Insignia* clementer laudavimus, acceptavimus, approbavimus, roboravimus, ratifi-

A HARRUCKERN CSALÁD MAGYAR BÁRÓI
CZÍMERE.

cavimus, et confirmavimus, ac in hanc, ut sequitur formam, ulterius quoque futuris, et perpetuis semper temporibus gestanda, et deferenda benigne concedimus, et clarigimur. *Scutum* nimirum militare erectum, quadripartitum: Priore ac posteriore sui parte coeruleum, candidam exhibens Columbam, rostro, cruribusque rubeis: Secundâ vero, ac tertiâ parte, alternis rhombis aureis, et rubeis, sine numero exaratum. Scuto demum incumbentem *Coronam Baronibus propriam*, unde duae assurgunt galeae

torneariae, coronatae, clathrataeque, torquibus, et monilibus circumductae, suisque respective apicibus fastigiatae, ac prima quidem Columbâ Scutariâ; Secunda vero jugo alarum aquilinarum aureo complicatô, inscriptio in medio fasciformiter, aut horizontaliter tribus rhombis Scutariis rubeis. Laciniis tandem, seu phaleris, aut tegumentis galearum, à dextris argenteis et coeruleis à sinistris verò aureis, et rubeis, in Scuti extremitates se se placide diffundentibus, illudque ipsum decenter, ac venuste exornantibus: Quemadmodum haec omnia in principio, seu capite praesentis Diplomatis nostri Caesarco-Regii, Pictoris edocta manu et artificio, propriisque, et genuinis suis coloribus, clarius depicta, et ob oculos intuentium lucidius posita esse conspicerentur».

¹ 1876-iki évfolyam II. kötet 57. lap.

maradt. Mindössze 7 nyomorult községben találtatott egy-egy *falusi bíró*, ez volt az *egyedüli előljáró hatóság* több napi járó földön. Kormányzó hatalom az egész területre nézve a *békés-gyulai vár ágyúi* valának és a politikai igazgatás ugyanott a *királyi kamara számtartói kirendeltségeinek* kezeiben összpontosult. Az alkalmazott számtartók neve sincs följegyezve a vármegye évkönyveiben, kivéve egyet: Lindnert, ki 1709-ben tölté be a számtartói hivatalt. Az 1715-iki országgyűlés határozott végre a megye visszakebelezése és ügyeinek rendbehozása dolgában. Ekkor kapott ismét főispánt is: *Lövenburg János Jakab* kamarai tanácsost, ki 16 évig állt a közigazgatás élén, de a vármegyét e hosszú idő alatt mindössze egyszer látta két napig. Távollétében egész Békést kizárólag az *alispán és 8 személyre redukált tisztikar* kormányozta. Tanult ember hijának tisztújításkor a *szomszéd vármegyék értelmiségére* volt a lakosság utalva; de ezek új hivatásukban ismeretlen és nehéz viszonyok között még akkor sem boldogulhattak volna, ha több jóakarat lakik vala bennük, mint a mennyit hivatalos hatáskörben tanusítottak. Igazgatási rendszerük, illetőleg rendetlenségük bizonynyal nem lehetett a rendszerető Harruckern J. György báró ínyére, kinek — mint a vármegye legelső birtokosának — már csak gazdasági érdekei is megkívánták, hogy a közigazgatás legalább a jószágmányszat rendjét ne zavarja. Ime az ok, mely miatt Lövenburg halála után a főispáni méltóságra személyesen pályázott.

De van erre még illetékesebb tanú is, ki állításomat döntő erővel bizonyítja: ez *maga Harruckern János György* báró, ki a vármegyének egy keletnélküli

s a Harruckern levéltárban őrzött gravaminalis fölterjesztésére választ adván, e kérdésekre tüzetesen kiterjeszkedik. A két okirat tárgya és hangja gyanítatja, hogy 1732. előtt keltek, mikor Lövenburg főispán még élt és Harruckern J. György báró a főispáni széket Békés-Gyulán még el nem foglalta.

A vármegye 11 pontból álló fölterjesztése — nyilván az országgyűléshez intézve — valódi vádirat a helytartótanács és Harruckern «királyi tanácsos» ellen a megyei autonóm jogok föntartása és védelme érdekében. A vád lényege az, hogy Harruckern kérelmére Békés vármegye területén az *egész adó-ügy kezelése a vármegyétől elvétellett* és annak tisztikara 5 személyre szállíttatott le, mert a közigazgatás lényeges functióit Harruckern János György báró mint egyedüli földesúr magának kérte és meg is kapta. A vármegye e reducált statusában az alispán 200, a jegyző 100, a főbíró 50, a két eskütt 60 forint évi fizetést kapott; a számvevő, ügyész, biztos, két huszár, börtönőr és poroszló állása egyszerűen töröltetett, mert teendőiket az uradalmi számtartó, ügyész és hajdú látta el, kik fizetésüket ezért éveken keresztül a vármegye házi pénztárából húzták. Mint a vármegye financiainak a korona bizalmából kivételes módon meghatalmazott kezelője, megakadályozta nemcsak ama közgyűlési határozat végrehajtását, mely egy új vármegyeház építésére vonatkozott, hanem egy közköltségen már fölépült és börtönépületnek szánt, de időközben leégett új épületet is e rendeltetésétől megvont és önhatalmulag Békés városának ajándékozott, hogy vendéglő gyanánt használtassék; ez ellen a vármegye szintén ellentmondással élt és gravamen gyanánt föl-

terjesztette. Nem kevésbé fontos sérelemnek tartott, hogy Harruckern János György báró a halálra ítélteknek kivégzését saját birtokterületén meg nem engedte s miután a vármegyének túlnyomóan nagy része az ő birtoka volt, az eljáró hatóságnak hét mértföldnyire kellett az elítélttel kivonulni, míg a kivégzésre más birtokos földjén alkalmas helyet kap. Mindezen és más hasonló panaszokra Harruckern János György báró érdemileg válaszolván, a vármegyéhez való viszonyáról a következő fontos vallomásokat teszi:

«Köztudomású dolog, hogy mikor én az 1719/20. években nevezett vármegyében a kincstári birtokokba bevezettettem, ugyancz a vármegye 12 portánál többből nem állott; lassankint azután 1723-ig, miután tömérdek költséget fordítottam reá és semmi kitelhető fáradtságot nem kíméltem, annyira kezdett népesedni, hogy *a porták száma 12-ről húszra emelkedett*. Ekközben, míg a vármegyei törvényhatóság a nyomorult népet folyton nagyobb és nagyobb terhekkel, a közadók s a vármegye magánszükségleteinek fődözésére kívánt követelményekkel sújtotta, évenként 12, 13, 14, sőt 15 ezer forintot is behajtván rajta (a mint ez a vármegyei számadásokból világosan kimutatható): *s azt kénye-kedve szerint*, az uraságnak minden értesítése és beleegyezése nélkül *elköltötte*, a nyomorult, innen-onnan összejött s még alig megtelepedett nép, melynek még teljes gazdasági berendezése sem volt, látván a napról-napra elviselhetetlenül növekedő terheket, *onnét elköltözni kénytelenítettet*; így csupán az 1724-ik év lefolyása alatt az én nagy fáradságommal bevezetett települőkben 360 család költözött el!

Látván ezt, nehogy a lakosságnak ily szokatlan kiköltözését s így a földadónak csökkenését nekem rójják föl, vagy engem tartsanak okának: ő felsége trónja elé járulván, alázatosan egy részrehajlatlan *bizottság kiküldését* kérelmeztem. E kérésem meghallgattatván s a bizottság saját költségén a helyszínére érkezvén: bebizonyodott, hogy (a mint ezt a bizottságtól a n. m. helytartótanácshoz benyújtott jelentés bővebben bizonyítja,) *a lakosság kiköltözése semmiképpen sem az én hibám miatt, hanem a vármegye tisztviselőinek zsarolása és a szegény lakosságnak túlságos és elviselhetlen zaklatása miatt történt!*

Végre, hogy a bajnak elejét vegyem, ismét ő felsége trónja elé járultam, alázatosan esedezvén, hogy mivel én vagyok a vármegye hatalmasabb birtokosa s a 19½ porta az én birtokaimhoz van jegyezve: méltóztatnék kegyesen nemcsak a fölösleges vármegyei tisztviselők számát csökkenteni, hanem egyúttal a birtokaimra eső adó beszédését, nemkülönben helyes igazgatását egyedül reám bízni; kérésemre legkegyelmesebb végzést nyertem, melynek értelmében a nm. kir. helytartótanácsnak meghagyta, hogy a megyei tisztviselők számát szállítsa le, úgy, hogy csak egy alispán, egy főjegyző s egy főbíró két esküttel végezzék a vármegyei közigazgatást, meghatározatván egyszersmind mindegyiknek fizetése is. — Egyébként *az adó behajtása reám*, mint majdnem az egész vármegye birtokosára *bízott*. S ha ezt a fölötte üdvös segédeszközt meg nem nyerem ő felségétől, valóban eddig az egész vidék újból néptelenné lett volna, pótolhatlan kárt hozván úgy az országra, mint én reám.

A legkegyelmesebb királyi végzés értelmében a közadó húsz portára fölosztva beszédetett s a megyei hivatalok rendje szerint *a nyilvános szükségletekre* (a mint a számadásokból kitűnik) fordított, évi fizetésekre, engedélyezett napi díjakra hiány nélkül kifizettetett. Hogy pedig az évi 600 frt tiszteletdíj a nm. főispánnak, Lövenburg grófnak 1726-tól fogva nem fizettetik, az a fent említett kegyelmes királyi végzésnek tudandó be, melynek értelmében *fizetést csak az előbb felsorolt tisztviselők kaphatnak*.

Mihelyt a szegény nép jobb helyzetbe jut, *nem fogom akadályozni*, a mint eddig sem akadályoztam, *egy vármegyeház építését*. Nemesi becsületemre mondom, hogy a megyei tisztviselők közül eddig senki egy szót sem szólt előttem ilyen épület építéséről. Időközben a megyeház hiánya miatt *saját költségemen építettem a várban*¹ *nehány termet gyűlések tartására s egyéb nyilvános functiókra*. E termék már néhány év óta használatnak, s ott őriztetik a tekint. vármegye pénztára és levéltára.

A mi a vármegyei hatóság által letartóztatott raboknak az uradalmi helyeken való kivégezését illeti: ismét nemesi becsületszavamra mondom, hogy e tekintetben semmit nem intézkedtem, sőt erről egy szót sem hallottam, annál kevésbbé lettem ez ügyben fölvilágosítva vagy bármire is megkérve. . . .

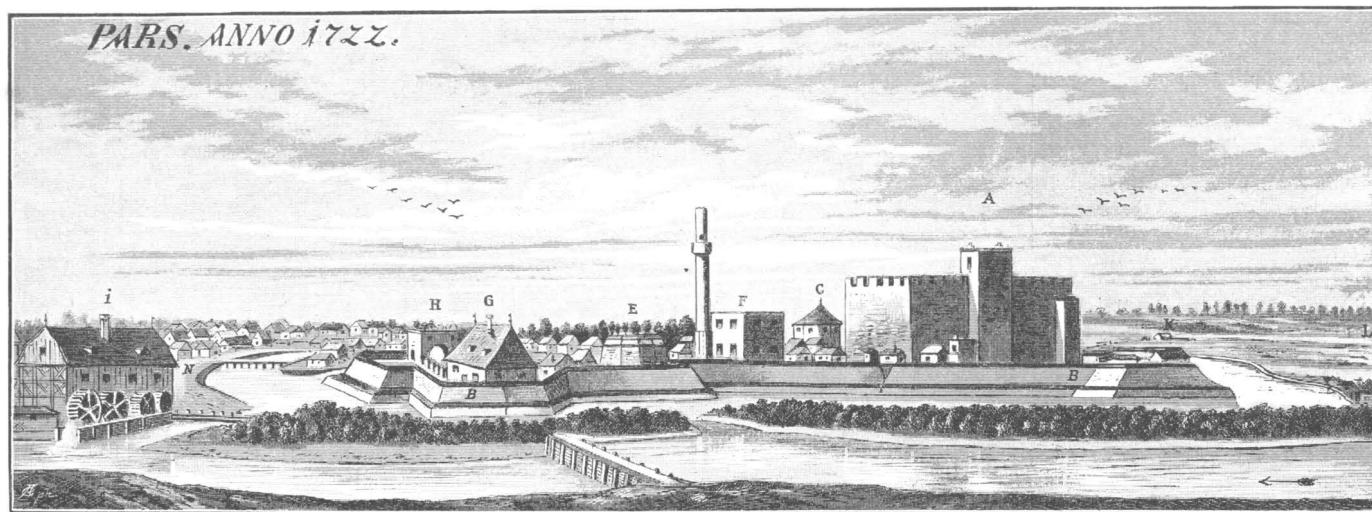
Mivel pedig hivatalnokaimnak állítólagos vissza-

¹ Gyula mezőváros volt a vármegye székhelye és a Harruckern birtokok központja. A város keleti végén állott a történeti nevezetességű *régi vár*, melynek híú képét — Ns. Rosenfelt L. F. mérnökkari kapitány által 1722-ben készített «Mappa Geographica . . . der Revier Gyula» című térképének fejdíszül szolgáló rajz után másolva — a túloldalon láthatja az olvasó.

éléséről hozzám semmi panasz nem jutott; elégtételt sem adhattam. Különben, a mint ez kötelességem is, a közjó előmozdítására mindent el fogok követni. Befejezésül: mivel az elmondottakból kitűnik, hogy én ő felségétől a hivatalnokok számának leszállítását s az adóbeszedést nem más okból kértem, mint azért, hogy *a szegény adózó nép a sok és mértelen fölül való raklatásoktól megszabadítva, szűnjék meg kiköltözni*; sőt hogy az elköltözöttek is visszajöjjenek; mert tényleg azon idő óta, hogy a vármegyei tisztviselők száma leszállított s a közadó — mely most már alig több 9—10 ezer forintnál — általam hajtatik be, a családi régi tűzhelyhez sokan visszatértek s új beköltözések által — úgy látszik — a népesség is szaporodik: Azért kegyeskedjenek a méltóságos Főrendek és a Tek. Karok és Rendek e dologban kifejtett törekvésemet — melyben nem a magam, hanem az ország javát keresem, mert mindenesetre az országnak érdeke az, hogy a lakosság el ne széledjen — kegyesen méltányolni s a Tek. Vármegyének további alaptalan vádjai alól fölmenteni.

Különben, ha a Tek. vármegye arra hajlandó, hogy elsorolt panaszai egy *részrehajlatlan bizottság által vizsgáltsanak meg* és bíráltassanak el; mindenre kész vagyok válaszolni, azonban csak oly föltétel alatt, ha a bizottság költségei *a vesztes fél által* térítettnek meg »¹

¹ Dr. Karácsonyi János úr, ki jelenleg Békés vármegye monografiája megírásával foglalkozik és a Károlyi nemzetség levéltárának Harruckern eredetű osztályában búvárkodott, szíves volt engem Békés vármegyének e vádiratára s Harruckern János György bárónak itt közölt válaszára figyelmeztetni. A válasz fogalmazványa Harruckern János György báró saját kézírása és föltűnik a fogalmazvány tisztasága, a mondatok kerekdedsége és a stylus szép *latinsága* által.

GYULA VÁRA 1722-BEN.

A. A régi vár és torony.	G. Ujonnán épült lakház.
B. Erődítés.	H. Kőből épült régi kapu és torony.
C. Rondell. Ilyen még három volt.	Í. Ujonnán épült négykerekű malom.
E. Magasan föl- és körülfalazott ágyútelep.	K. Régi háromkerekű malom.
F. Romladozó török mecset.	L. Régi kétkerekű malom.

Az idézetből világos, hogy a vármegye panaszával az országgyűléshez fordult Harruckern János György báró ellen és gravaminalis fölterjesztése határozott vádindítványt provocált. Úgy látszik, az öreg báró a törvényes főispánt már 1726. óta hivatalában tényleg helyettesítette és oly erélylyel járt el, hogy a nehézkes, sőt *corrupált* megyei rendek az ő rendszerető akaratával szemben fölötte kényelmetlenül érezték magukat, és kiváltságaikba kapaszkodtak, hogy tőle jogsérelem címén szabaduljanak. De rosszul számítottak, mert Harrucker J. György okai az összes felsőbb instantiák által jóváhagyatván, ő maga nemcsak hatáskörében hagyatott meg, hanem III. Károly 1729-ben *megadta neki a főispáni címet és rangot*, 1732-ben Löwenburg gróf halála után pedig *elrendelte beiktatását a főispáni székbe*, mi Békés-Gyulán okt. 9-én nagy ünnepséggel meg is történt. Ez állásban működött azután szakadatlanul haláláig s a nép áldását jegyezheti föl róla a krónikaíró.

A főispáni hatáskör mellett 1737-ig megtartotta a katonai szolgálatot is, *mint az élelmezési ügy administratora* és az élelmi cikkeknek tábori és helyőrségi czélokra szerződéses szállítója, ki öregsége daczára is oly alaposan és becsületességgel látta el a kincstárt érdeklő üzleteket, hogy — miként már fönn rámutattam — *másfél millió váratlan hasznot hajtott velük az államnak*.

Lelkiismeretes kezelésének bizonyosságai a királyi fölmentvények, melyek III. Károly király aláírásával adattak ki kezéhez, hogy sáfárkodásának eredményeit hosszabb időközökre vonatkozólag a számadások fölülvizsgálása után nyugtatványozzák.

Az első fölmentvény 1725. szept. 4-én kelt Bécsben s az 1693—1710. évekre szól, felölelvén a számadásokat az őrlési és tábori élelmezési pénztárra, valamint az erődítési munkák fizetésére vonatkozólag. E fölmentvény szerint az udvari kamara bizonyítja, hogy Harrucker János György élelmi czikkekre, terményekre és kellékekre 4.326,662 frt 43 $\frac{1}{2}$ krt (forintja 60 kr.) kapott kézhez s kiadott 4.327,591 frt 17 $\frac{1}{4}$ krt, vagyis 928 frt 33 $\frac{3}{4}$ krral többet, a mi neki helyre-pótolandó.

A második fölmentvény kelte 1734. márcz. 8-ika. Szól 1719—1732. évekre. Nagy dicsérettel nyilatkozik a különböző helyőrségi és táborhelyeken tartózkodó csapatok ellátásáról, a pénzkezelés föltétlen szabályosságáról és kiemeli, hogy ez években Harruckern János György báró 4.250,387 frt 21 $\frac{6}{8}$ krt vett kezéhez és e pénzért 4.382,832 frt 06 kr. értékű élelmi czikkeket szerzett be, tehát a kincstárnak 132,444 frt 44 $\frac{2}{8}$ kr. pénzbeli hasznót hajtott, ezenkívül 238,881 mázsa lisztet takarított meg a kincstári magazinumok számára s egyúttal ezeket húzamos időig tartó jókarba helyezte.

E fölmentvényt pár héttel később márcz. 30-án az uralkodó sajátkezűleg aláírt elismerő levele (Hand-billet) követte, mely így hangzik:

«Lieber Getreuer. Über die in der Hof-Kriegs-Buchhalterei verfassten, und von Uns unterm achten Martÿ laufenden Jahres Siebenzehnhundertvierund-dreissig ausgefertigten Absolutorio, auch gleichfalls von Unserer Hofkammer Euch eueren besonderen Verdiensten halber ertheiltes Cameral-Decret thuen Wir den wahren Inhalt deren, — dass Ihr nem-

lich während Euren tapfern dreizehnjährigen Provian-
tirungs-Administration in Königreich Ungarn, was
Euch aus bekannter Integrität Euerer zu dato etlich
und vierzigjährigen treu-geleisteten Diensten ohne
Formal-Rechnung überlassen worden, unserm kays.
Aerario über anderthalb Million realen Nutzen
absque ullo exemplo a priori würcklichen ver-
schafftet — nicht allein allergnädigst confirmiren,
sondern Euch auch wegen während obigen Zeiten
her zerschiedentlich aus Unserer Genehmhaltung
und zu Unsern Privatdienst, als in Gracie zu Beför-
derung der Gallerie, Bibliothek, auch Reittschul-
Gebäu extra ergäbig geleisteten Bezahlungen, wie
solches Eure und Euren Nachkömmlingen conve-
nienz pro praesenti et futuro erfordern kann und
mag, in allen gänzlich absolviren, los und frei-
sprechen, und zwar zu dessen besonderen Conso-
lation beiruhend, dass Wir Ihme Unserem Hofcam-
mer-Rath Harruckern eben darumben mit Unseren
Kays. höchsten Gnaden allezeit gewogen verbleiben
werden. Signatum Wien den Dreissigsten Martý
Siebenzehnhundertvierunddreissig. Carl m. p.»

Ezután az öreg úr még öt évig szolgált a had-
seregnél; de aggkora miatt — már ekkor túl járt a
hetvenen — mindinkább terhére esett ennyi sok-
oldalú elfoglaltság, gond és felelősség. 1737-ben 48
évet meghaladó érdemdús szolgálat után működését
a katonai administratio teréről a belkormányzatiakra
helyezte át az udvari kamaránál. Hogy a hadsereg
megsinlette e nevezetes ember visszavonulását a hadi
élelmezés éléről, az történeti tény, mert épen 1737-ben
vette kezdetét III. Károly *utolsó törökháborúja*, mely-

ben az államot és trónt a harcztéren egyik katasztrófa a másik után érte, a minek legfőbb oka a rossz és lelkiismeretlen élelmezés volt. Tüzetesen írtam erről *Károlyi Ferencz gróf és kora* című dolgozatom I. kötetének a törökháborúról szóló fejezetében. A kiket a részletek érdekelnek, azokat oda utalom. Itt csak annyit említek, hogy hadseregek sorsát a szellemi vezetés mellett az anyagi ellátás is nagyban befolyásolja; a császári hadakat pedig mindkét czímen óriási veszteség érte akkor: Savoyai Eugenius herczegben elvesztette szellemi vezérét, Harrucker János György báróban pedig az anyagi ellátás gondviselőjét.

Hátralévő éveiből a magyar közügynek csupán *főispáni* minőségében juttatott még némi szolgáltatást. Egykorú jelentések szerint Bécsből, hol állandóan lakott, *évenként kétszer, szükség esetén többször is föl szokta keresni vármegyéjét* s a rajta fekvő óriási uradalmat. Minden útja alkalmul szolgált, hogy személyes megfigyelés alapján sok sebet megorvosoljon, sok panaszt elnémitson, sok hibát jóvátegyen és erélyt igazsággal egyesítve szilárdítsa meg egyfelől a hatósági tekintélyt, másfelől a kormányzottak erkölcsi és anyagi egyensúlyát. Hogy utolsó éveiben szintén kitette volna magát a hosszú leutazás fátadalmainak, nem állíthatom; de az tény, hogy *vármegyéje ügyeiről a legpontosabban referáltatott magának* és minden ügydarabot úgy a törvényhatóság, mint egyes felek érdekében nagy törvényes rendszeretettel, humanitarius és jogérzéssel intézett el. Akadályoztatása eseteiben *Békés vármegyében a körületekintést* akkoriban többnyire rábízta a már 40 évét túlhaladott fiára: *Ferencz Domonkosra*, ki őt halála után *a főispáni székhelyén* tényleg

követte. Minden adat, mely főispáni tevékenységére vonatkozólag szemem elé került és elfogulatlan kortársainak minden tanúság tétele, a miről csak tudomásom van, azt bizonyítja, hogy az idegen származású Harruckern János György báróban Magyarország főispáni kara kitűnő politikai erőt, humánus főurat és maradandó érdemű szervező talentumot bírt. Semmi alapjuk sincs tehát azoknak a mende-mondáknak, melyek — nyilván a slendrianizmushoz szokott és abban Harruckern által háborgatott megyei közép-nemesség éretlen indulataiból származtak s terjesztettek — mintha Harruckern János György báró főispánsága alatt tisztujtáskor fordult volna elő oly eset is, a melyben a törvénytelen önkény és izléstelen szeszély igazgatta a vármegye ügyét. Csak sajnálnom lehet, hogy e mende-mondáknak — nyilván kellő információ hiányából — érdemes és tudós férfiak voltak terjesztői hirlapi közlemények és fölolvasások útján ; mi több, a budapesti tudományos egyetem jogtörténeti katedráján is hangoztatták ezeket.¹

A mily szivós testalkatú volt s a mily bölcsen rendezte be életét, életmódját: még igen soká élhetett volna fényes bécsi palotájának kényelmében. De III. Károly királynak 1740-ben bekövetkezett halála,

¹ Ezek után nem csodálkozhatunk azon, hogy találkozott hiszékeny férfiú *A. J. Patterson* személyében, a ki e mende-mondákat komolyan vette és azok egyikét, a legélesebbet, de egyúttal a legalaptalabbat *«The Magyars»* című művének első kötetében reprodukálta, minden forrásra való hivatkozás nélkül. Pattersonnak alapos melegségére szolgál könyvének előszavában olvasható következő nyilatkozata : «This book contains no wilful misrepresentation of facts, although it may contain — doubtless does — many unintentional errors», mihez még hozzáteszi: «this book is written not for the Hungarian but for the English reader».

Mária-Terézia trónra lépte s a vele összefüggő európai bonyodalmak, nem különben a kitört háború, melynek vihara Bécs falai alá is elhatolt, fenekestül fölforgatva a császári székváros belső életét: mindez átalakulás, veszedelmek és katasztrophák izgalmai úgy megrendíthették az öreg bárónak az aggkor folytán rugalmasságától megfosztott szervezetét, hogy 1742. elején *súlyos betegségbe esett*, mely véget vetett csakhamar ennek a szép, munkás és ritka sikerű életnek.

Érdekes és megható részlet, hogy midőn halálát közeledni érzé és nagy gazdagsága fölött rendelkeznie, övétől bucsuznia kellett, fölébredt benne mindenekelőtt *a hivatalnok lelkiismerete*, mely eszébe juttatta az életből távozandónak, hogy az élelmezésügy élén eltöltött *utolsó szolgálati évekről*, tehát milliókra rugó összegek miként kezeléséről *a fölmentvényt az uralkodótól még nem kapta meg*. A fönnebb közölt adatokból látta az olvasó, hogy az udvarnál ily dologban III. Károly alatt rendszer és pontosság nem volt. Összehagyták gyűlemleni a számadásokat számos esztendőről s az uralkodó csaknem ötletszerűleg választotta meg azokra nézve, gyakran évek múlva, a jóváhagyási záradékkal való ellátás idejét. Így történhetett, hogy Harruckern János György báró visszavonult állásából, de a fölmentvényre évekig várt, megsürgetni pedig a tárgy kényességénél s az uralkodó iránt való tiszteletnél fogva vonakodott. Időközben a fölmentvényvel tartozó uralkodó meghalt, utódát trónralépte óta világtörténeti események nagy gondjai foglalták el; tehát Harruckern János György bárónak a fölmentvényre tovább is várnia kellett. De nagy betegségében, a haláltusa közeledésekor érezte, hogy tovább

már nem várhat, elköltözni az életből pedig addig nem tudott, míg becsületes sáfárkodásának végső bizonyítványát az illetékes fejedelmi kézből: elhalt ura törvényes utódától meg nem kapja. A becsület kérdését oly szigorúan vette, hogy csak úgy remélt tisztességet és szerzett nagy vagyonához becsületet hátrahagyni gyermekeinek, ha a közpénzekkel való sáfárkodására nézve minden gyanú, avagy gyanúsítás ellen a korona által hivatalosan földözve és oltalmazva van. Hogy az utólagos fölmentvényt a szorongatott Mária-Teréziától mielőbb megszerezzék, erre utasította az öreg úr halálos ágyán környezetét, s a királyné a fölmentvényt, melynek értelmében Harruckern J. György báró 1732. nov. 1-től 1737. ápr. 30-ig nagy sikerrel, s az államkincstárra nagy haszonnal kezelte a hadi élelmezés ügyét, elismerő kifejezések kíséretében 1742. ápr. 13-án Bécsben aláírta. Ez okirat megkönnyítette a becsületes tisztviselő haláltusáját; meghalt 5 nappal később, 1742. ápr. 18-án. Tetemei — *a végrendelet értelmében* — minden pompa nélkül *takarítottak el* a bécsi Szt-István dom kriptájába; ott nyugosznak jelenleg is.

A szegény takácsmester fia, a vagyontalan pályakezdő óriási vagyont hagyott hátra gyermekeinek. Nyilván tartottam elég világosan e vagyon keletkezéséről és megérdemelt voltát. Itt most nem részletezem a közel 60 □ mértföld kiterjedésű birtokterületből, instructiókból, kastélyokból, ékszerekből s egyéb érték-tárgyak sokaságából álló hagyatékot, sem a végrendeletnek azokra vonatkozó intézkedéseit. Csupán azt említem meg, hogy az öreg úr általános örökösévé a többször említett fiát: *Harruckern Ferencz Domonkos*

bárót nevezte ki, mert ettől a fiától várta, hogy művét folytatni, fejleszteni és nevét föntartani fogja.

Másik fia: *József* báró egy évvel hamarabb hanyatlott a sírba apjánál, 1741. január 9-én. Rája vonatkozólag tehát a végakaratot módosító codicillus akként rendelkezik, hogy örökségét özvegye: született nemes *Hoche* Josefa, kivel 1738. óta élt boldog házasságban s kiskorú egyetlen leánya: *Boriska* (született 1739. nov. 19-én) kapja. E leány 1759. január 9-én esküdtött meg *Siskovics* József vezérőrnagygyal, ki 1760-ban a bárói, 1765-ben a grófi méltóságot kapta s a hadseregben tábornagyságig emelkedett.

Nem kevésbé atyailag gondolkodott az öreg báró végső akarata *a három leánygyermekéről*. Egyenkint kívánok róluk szólani, kitüntetendő, hogy a dúsgazdag Harruckern báró kisasszonyok kezét, mely családok pályázó sarjai nyerték el, még az öreg úr életében.

Francziska lakodalma 1719. február 19-én volt Mayersfeldi *Mayer* Ker. János római német-birodalmi lovaggal, jogtudorral, az alsó-austriai tartomány ügyészevel és titkárával. Ez a férj néhány év múlva meghalt és özvegye másodszor 1730. júl. 31-én lépett házasságra *Pechmann Lajos* báróval, az alsó-austriai tartomány táblai ülnökével. Frigyükből egy fiú gyermek született: *Pechmann Lajos* báró, kiről annyit tudok, hogy *Thürheim* Eleonora gróf kisasszonynyal kelt egybe. A család ez ága, úgy látszik, kihalt.

Johanna 1720. júl. 4-én ment férjhez nemes *Gruber János* ezredes, hadi élelmezési biztoshoz, ki apósa oldalán szolgált az élelmezési ügynél. Fiuk: *Gruber Ferencz* Lajos *Werdenburg* Mária Terézia bárókisasszonyt vette nőül. E házasságból két gyermek szár-

BÁRÓ HARRUCKERN FERENCZ

1696—1775.

mazott: *Ferencz*, ki maradék nélkül halt el és *Mária Terézia*, kinek férje a később magyar indigenatust és bárói méltóságot nyert vitéz katona: *Wenckheim József* báró altábornagy, a magyarországi *Wenckheim* grófi ágának őse volt.

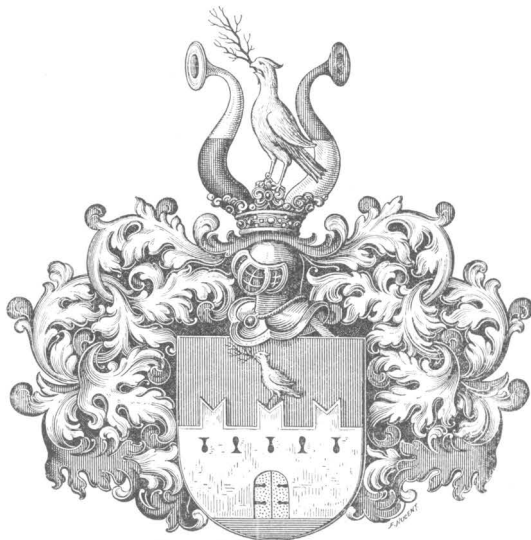
Czeczília férje 1730. szept. 6-án nemes *Wenckh János József Ágoston* lett, és házasságukból származik a magyarországi *Wenckheim* grófi és bárói ága egyaránt. A férj lateiner eredetű ember volt: apja *Wenckh Ker. János* orvosdoctor és steyer tartományi physicus volt, ő maga mindkét jog doctora császári tanácsos, kormánytanácsos, utóbb az alsó-austriai tartomány kancellárja és az 1748. ápr. 27-én Bécsben kelt diploma alapján római német-birodalmi lovag,¹ mikor *Mária Terézia* e méltósághoz a megkivántató kékvérűséget, vagyis apai és anyai részről négy nemes ősnek elengedését és a «*von Wenckheim*» nemesi praedicatumot adományozván neki, *családi nevét* a diploma következő szavaival: «Dass er, wie auch alle seine ehelichen Leibeserben und derenselben Erbes Erben, Mann und Weibs Personen sich furohin in ewige Weltzeit . . . mit dem Adelichen Praedicat: Edle Herren, Frauen und Freulein von Wenckheim schreiben und nennen können und mögen»² . . . *Wenckheimre változtatta*. E *Wenckh*, illetőleg *Wenckheim*-

¹ Idősb *Mogyorósy János* a *Wenckheim* család levéltárának egykori gondviselője «A *Wenckheimi* Hund család eredete és ivadékai» című művében — melyben a *Wenckheim*ek arcképein kívül a saját arcképét is szerepelteti, még pedig *címkép gyanánt* — azt állítja, hogy ennek apja: *Ker. János* orvos-doctor kapta 1748-ban a római német-birodalmi rangot. Ez állítás téves, mert *Wenckheim Ker. János* már akkor nem élt; meghalt *Grác*ban 1727. ápr. 13-án.

² Ez idézet és a diploma további szövege azt gyaníttatja, hogy *Wenckh János József Ágoston* maga kérelmezte régi nevének elhagy-

Harruckern frigyből három fiú származott: *Wenckheim János György*, ki a papi pályára lépett és főesperességig vitte; *Wenckheim József* és *Wenckheim Xavér Ferencz*. A két utóbbi a katonai pályán csinálta meg carriére-jét, mindketten ezredet, majd dandárt és hadosztályt vezettek, vetélkedve egymással vitézségben és dicsőségben. 1776-ban egyszerre kapták meg az osztrák bárói méltóságot, 1781-ben pedig ugyancsak a magyar

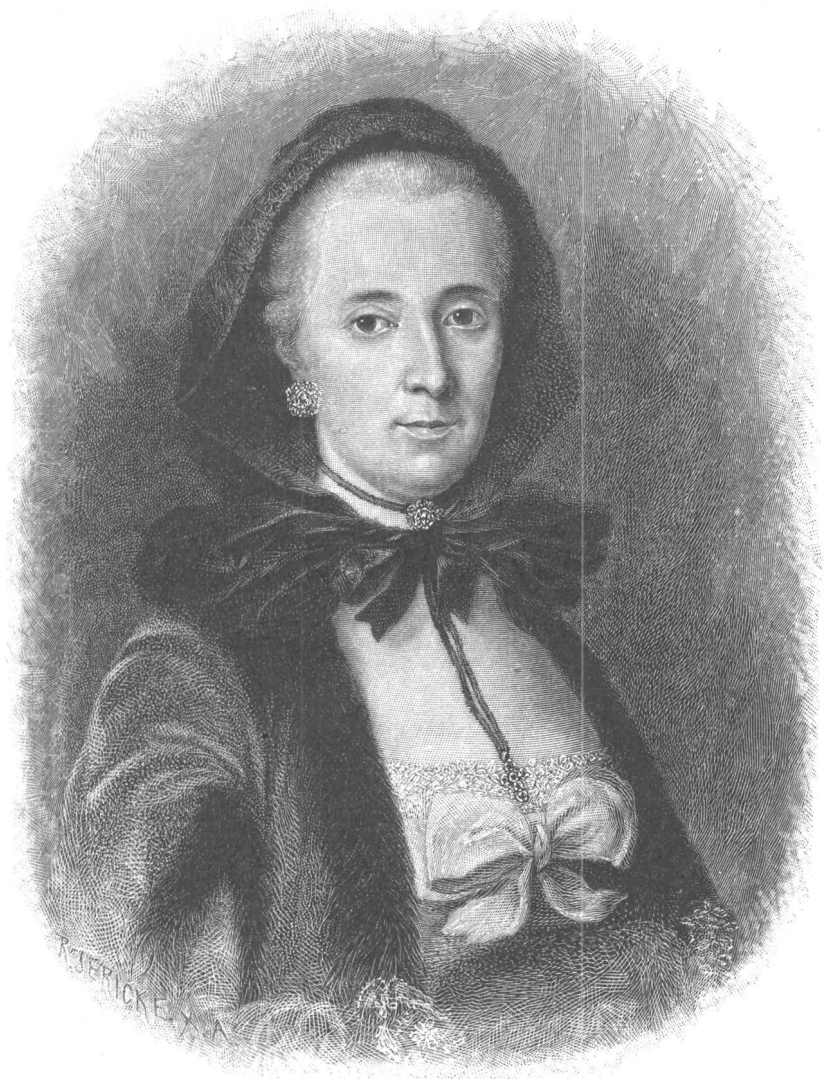
indigenatust és báróságot. A családnak grófi méltóságba emelkedését Xavér Ferencz nem érte meg, mert a Courtray-i csatában 1794-ben elesett. Utódai magyar bárók maradtak. Ennek neje *Rosenfeld Karolina* bárónő volt. Gyermekeik fiágon az *Orczy Kray* és *Zichy*, leányágon

A DIRLING CSALÁD CZÍMERE.

a *Blankenstein*, *Hobenlobe*, *Festetich*, *Fejérváry*, *Szapáry*, *Apponyi*, *Andrássy*, *Vécsey*, *Batthyány*, *D'Orsay*, és *Desseuffy* családokkal jutottak házasság útján rokoni kapcsolatba. Ez a *Wenckheim*ek bárói ága, melynek egyik jeles sarjadéka *Wenckheim Béla* báró, magyar minister

hatását, mert az uralkodó rendszeren tetszésére szokta bízni a kitüntetettnek, hogy a praedicatumot régi nevével együtt vagy annak elhagyásával használhassa.

NEMES DIRLING M. ANTÓNIA,

HARRUCKERN FERENCZ BÁRÓ NEJE.

és kormányelnök volt. Az idősb testvér *Wenckheim József* 1802-ben magyar grófi méltóságra emelkedett és a család grófi ágának lett alapítójává nejével: Nemes Gruber Mária Teréziával, kiről fönnebb kimutattam, hogy *Harruckern Johanna* unokája volt, s így nagybátyjához: *Harruckern Czeczília* fiához ment nőül, egyestívén nemcsak két rokon szívet, de két rokon eredetű vagyont is. Házasságukból három fiú született, úgy mint *Ferencz, József Antal* és *Xavér-Ferencz-Lipót*. József-Antal leánya a jótékonyságáról nagyhirű *Wenckheim Krisztina* grófnő, ki *Xavér-Ferencz-Lipót* unokájához *Wenckheim Frigyes* grófhoz ment nőül. *Xavér-Ferencz-Lipót* neje Erdődi *Pálffy* Borbála grófnő volt és házasságukból négy fiú származott, kik a *Niczky, Jankovich, Rudeczky, Zichy* családokból házasodván, összesen tizenöt sarjadékkal szaporították a grófi ágat, mely napjainkban is előkelő tagja a magyar aristocratiának.

De térjünk vissza *Harruckern János György* báró fiutódára: *Ferencz-Domonkos* báróra. Apja halálakor, mikor a nagy vagyont örökségben átvette, 45 éves férfi volt s már harmadízben nős. Első nejét: Nemes *Mayersfeldi Mayer Anna Polyxenát*, az alsó-austriai tartományi ügyész és titkár leányát, 1727. aug. 31-én vezette oltárhoz a bécsi Szt.-István templomban. Ez pár év múlva meghalt s az özvegy férfi másodszor *Prandau Mária Anna* bárónővel kelt egybe 1732. szept. 26-án. Második nejét is elvesztvén, harmadízben a magas műveltségű, szellemes *Dirling Mária Antóniának* nyújtott kezét, *Dirling József* római német-birodalmi lovag s császári udv. hadi tanácsos leányának; egybekeltek 1738. nov. 23-án. A három házasság daczára sem kedvezett neki a sors, fiúgyermeke nem született, s így az öreg *Harruckern* becsvágya,

melynek megvalósítására a nagy vagyont gyűjtötte: a családi név fönmaradása fiúutódokban s továbbgyarapodása, nem valósult meg. *Harruckern Ferencz-Domonkos báróban a híressé vált Harruckern név utolsó törvényes viselőjét bírta s vele 1775. nov. 14-én a család férfiágon kihalt*, vagyona a leányok közt oszlott meg és kiházásításuk útján más főúri családokra származott át. Két leány maradt utána: *Mária-Anna és Jozefa*.

De mielőtt e genealogiai bevezetés záradékául velük is foglalkoznánk, meg kell röviden említenem Harruckern Ferencz-Domonkos báróról, hogy apja művét avatott és becsületes kézzel igyekezett folytatni s benne Békés vármegye holta napjáig jótékony és humánus főispánt bírt, ki a megye történetében az árvizes és inséges években tanusított erélyén és humanizmusán kívül különösen telepítési actiójával, ebben pedig főleg *Orosháza község alapításával* tette nevét emlékezetessé. A róla szóló adatok nem ez igénytelen munkába, hanem Békésvármegye monographiájába avagy egy külön kortörténeti tanulmányba valók. Csupán némi illustratió okáért iktatom ide ama jellemző sorokat, melyeket *Horváth* András, az első orosházi lelkész a nemeslelkű főispánról 1744-ben följegyzett. «Tolna vármegye Zomba nevű helységében, mely mint fiókgyülekezet a szentlőrinczi anyaegyházhoz volt kapcsolva, több évig szabad vallásbeli gyakorlatnak örvendett egy ágostai hitv. evang. gyülekezet, szent beszédek és a tanuló ifjúság oktatását a tudós és jámbor Dénes Sándor oktatótól nyervén. Idővel szaporodván Zombán a r. katolikus hívek, a földesuraság elébb r. kath. lelkészt hívott, azután nagyhamar az evangélikusoknál a szent beszédek tartását,

utóbb a mindennapi könyörgéseket betiltotta, végre az evangélikusok imaházát is elvette. Keserű fájdalom közt a szegény evangélikusok elhagyták házaikat, szántóföldjeiket s fölszedvén családjákat, bujdosva jobb hazát keresni indultak. Az új lakhely keresésében főüggyvivőik voltak Ravasz György, Rajki Pál, Szilasi István, Szalai János, Sitkei Mihály, Német György, Győri István és Kőcze István. Ezek a Tiszán átkelvén, B.-Csabán megállapodtak *s lakhelyért könyörögtek báró Harruckern Ferencznel. A jó Isten úgy igazgatta szívét ezen úrnak, hogy kérelmek meghallgattatott s kiadott szerződési oklevelében nemcsak szántó- és legelőföldeket s lakhelyeket, hanem még szabad és nyilvános vallásgyakorlatot is biztosított számukra. Az így célhoz jutott honkeresők hírt adván többi zombai atyafiaiknak, időközben többen is jöttek utánok és miután mindnyájan B.-Csabán, az ottani lakosok emberszerető, kitünő jószívűségökben részesülve közel egy évig tartózkodtak volna, 1744. szent György napján megvetették a helység fundamentumát.»¹*

Idősb leánya, az első nejétől született *Mária-Anna Stockhammer József János* római német-birodalmi lovaghoz ment nőül 1747. január 23-án. Férje 1777-ben grófi méltóságot kapott, 1791-ben pedig megszerezte nyilván a Harruckern-vagyon osztály alá jutásával összefüggőleg *a magyar indigenátust*. Házasságukból *két fiú és két leány* származott. Az idősbik fiúnak: *Ferencznek* egy fia és négy leánya volt. E fiú: *Hermann Lajos* 1858-ban *magnélkül meghalván*, sírba vitte családjá férfiágát; a leányok közül Zsófia, Wilhelmina és

¹ L. Haan Lajos «Békés vármegye hajdana» Pest 1870. 8°.

Karolina a gróf Auersperg, a báró Bedekovich és báró Drechsler családokban találtak férjet. A második fiúnak: *Ignácznak* ága egyetlen fiával e század elején kihalt. Az idősb leány: *Antonia* a Bolza grófi család özanyjává lett, *Bolza Péter* gróf vezérőrnagyhoz menvén nőül. Két gyermekük a Batthyány grófi családba házasodott és az egyik unoka a Schönborn-Buchheim grófi családot fűzte a ház rokonságába. A legifjabb leány: *Rozália* férje *Mansfeldi Schröfft Ignác* báró volt; egyetlen fiúk: Ferencz bárónak idősbik leánya Mittrowsky Vilmos cseh grófhhoz ¹ ment feleségül, a kisebbik leányból Esterházy Mihályné grófasszony lett.

Harruckern Ferencz Domonkos báró második leányát: *Jozefát, Károlyi Antal* gróf — ki a hétéves háborúban a lobositz és *hochkircheni* csatákban kivívta magának a *hős* nevet — vette nőül 1757. június 13-án Békés-Gyulán. A Károlyi és Harruckern családok közt már megelőzőleg barátsági kapocs szövődött, sőt a levéltári adatok azt gyaníttatják velem, hogy e baráti viszony már az öreg Károlyi Sándor gróf s az öreg Harruckern János György báró között is fönnállott; sőt nem lehetetlen, hogy az öreg gróf az 1739—41. évek anyagi gondjai között a gazdag Harruckern unokákra gondolt, midőn korai özvegységre jutott egyetlen fiát: Károlyi Ferencz grófot újabb házasságra buzdította. A combinatio nem is lett volna semmi tekintetben sem hátrányos, mert az öreg báró nagy politikai befolyása mellett a magyar közéletnek

¹ Ennek a fia gróf *Mittrowsky Wladimir* (ki szül. 1814. június 17-én) morvaországi nagybirtokos 1887-ben adta el a beházasodás révén a Harruckern-vagyonból reászállott *szarvas-kondorosí* uradalmat egy millió száznegyvenötezer forintért.

HARRUCKERN JOZEFA BÁRÓNŐ

KÁROLYI ANTAL GRÓF NEJE.

is oszlopos embere volt és óriási birtokterülete Békés vármegyében a Károlyiak csongrád-vásárhelyi szerzeményének szomszédságába esett. A sors másként akarta s az öreg gróf tervét ennek unokája: *Antal gróf által* akként valósította meg, hogy a fiatal gróf beleszeretett *a csodaszép Harruckern unokába* s az érdekházasságnak szánt tervet boldog szerelmi házassággá változtatta át.

Miként szövődött köztük a viszony, azt itt nem részletezhetem, mert ez integrans részét teszi a *«Károlyi Ferencz gróf és kora»* című dolgozatom megírandó II-ik kötetének. Mellőzöm az 1798-ban bekövetkezett birtokosztály¹ részletezését is, mert vázlatos előadásom

¹ A Harruckern-család utolsó férfi sarjának: Ferencz Domonkos bárónak 1775-ben bekövetkezett halála után az örökösök nem osztották mindjárt föl a birtokot, hanem közös kezelés alatt hagyván, Károlyi Antal grófot kérték meg az administratio elvállalására. Miként felelt meg a gróf e bizalomnak és mit köszönhettek neki osztrák rokonai s ezek közt első sorban a Wenckheimek, magyar honosodásuk idejében; annak némi illusztrálására közlöm itt *Wenckheim János-György* esperesnek és testvéröccsének: *Wenckheim József* báró ezredesnek Károlyi Antal grófhöz intézett levelét.

«Euer Excellenz, Hochgeborner Reichs Graf, gnädigster Herr! Nebst andern unterdhänigsten kome ich Meiner Schuldigkeit nach Ewer Excellenz einen gliklichen Ausgang des alten und Eindritt des Neuen Jahrs in gezimnenden Respect anzuwünschen. Gott erhalte Ewer Excellenz samblt der ganzen gnädigsten Familli, der ich mich zu höchsten gnaden Empfelle, noch unzalbare Jahr in besten Wohlergehen Seel- und des Leibs Vergnügenheit, um welches ich Gott gewis in meinen däglichen Messopfer bitte und Zeit meines Leben bitten werde. *Nur allein bitte Ewer Excellenz wohlten mich und meine liebe Brüder noch Verners in Dero höchsten gnadt und Prodection erhalten.* Der ich übrigen in gezimnenden Respect Ersterbe Eüer Excellenz Spittal p. Wien den 23. Dezemb. 1780. unterthänig gehorsamster *J. G. von Wenckheim Dechand* m. p.» (Az egész levél saját kézzel van írva.)

«Euer Excellenz Hochgebohrner Graf, Hochgebiethendester Herr General-Feld-Marchall-Lieutenant. So wie mir zwar jede Gelegenheit höchst schätzbar ist, bey welcher ich Euer Excellenz von meiner tiefsten

zavaros képet adna róla, kimerítőbb leírása pedig túllépné a jelen tanulmány kereteit. Néhány szóval azonban mégis meg kell említenem, miként tagolták szét az örökösök között a majdnem 60 □ mértföldet tevő óriási birtokterületet.¹ Az 1798-iki osztálykor az egész birtoktestet öt egyenlő részre osztották s ebből *a gyulai* részt Wenckheim József báró neje, szül. Gruber Mária-Terézia, *a békési* részt Wenckheim József báró és testvérei: Wenckheim János-György esperes és Wenckheim Xaver-Ferencz báró örökösei, *a szarvasi* részt Stockhammer József gróf utódai, *a csabai* részt Siskovics József gróf özvegye, szül. Harruckern Borbála bárónő és végre *a szentesi* részt Károlyi Antal gróf özvegye kapták.

und vollkommensten Verehrung Merckmaale ablegen kann. So ist mir besonders der gegenwärtige Zeitpunkt des eintretenden neuen Jahres um so angenehmer, als ich anbey die schätzbare Gelegenheit erhalte, Hochdenenselbten für die gnädige Administration der Herrschaft Gyula, unter welcher Hochdero gütigen Direction unser gesamter Nutzen eine so ungemeine Verbreitung und Vermehrung erhält, den gefühlvollsten unterthänigsten Dank zu erstatten, und dem je nach aufrichtigste Wünsche beizufügen, welche mir so theilnehmend für Ew. Excellenz späteste Erhaltung am Herzen liegen.

Ein durch die Reihe spätester Jahre beglücktes hohes Wohlsein und der Erfüllung all selbstvollenden Vergnügens, ist der Gegenstand meines chrfurchtsvollen aufrichtigsten Wunsches. Euer Excellenz geruhen denselben gnädig aufzunehmen, und anbei mich und meine Frau, welche ihre Wünsche mit den meinigen vereinigt, *nebst allen unsern Angelegenheiten in Hungarn in Hochdero Gnade und Protection gütigst zu erhalten.* Dahin mich unterthänigst in tiefster Verehrung erlasse Euer Excellenz Leoben in Obersteuer den 26-ten Dezember 1782 unterthänig gehorsamster *Freiherr von Wenckheim* Oberst von Lattermon.» — (Csak az aláírás sajátkezü.)

¹ *Paulovics András* uradalmi hites mérnöknek 1788—89-ben készített térképe és kimutatása szerint e birtoktest területe az urbéres határok betudásával 789,742 (1200 □-öles) holdat tett ki. Ebből szántóföld volt 265,990 h., legelő 398,418 h., vízjárta terület 116,537 h. és erdő 8,797 hold.

A gróf Károlyi családra esett osztályrészhez tartozott Szentés mezőváros, Szent-László és Királyság pusztákkal, Orosháza falu s birtok és Szénás pusztája, mely maga 19,508 holdra rugott. Az eredeti osztálykor a közös terhek viselésére egyes birtokok fölosztatlanul maradtak, azonban 1853-ban ezek is fölosztatván, a Károlyiaknak a csorvási és kis-apáczai pusztákból 1425 kat. hold jutott. A Károlyi grófok összes öröksége az *urbéri telkek beleértésével* 120,000 kat. holdra becsülhető.

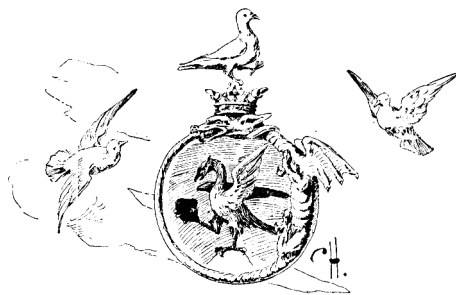
A csabai osztályrészt özv. Siskovics József grófné 1801-ben zálogba adta, illetve eladta özv. Károlyi Antal grófnénak és a gróf Stockhammer utódoknak. Ezek a 415,216 r. frt 19 kr. zálogösszeget, továbbá a kikötött évjáradékot, mégpedig első évben 15,000 r. frtot, a következőkben 12,000 r. forintot közösen fizették s így a zálogba adó grófnőnek halála után a birtokot 1816-ban maguk között két egyenlő részre osztották.

E művecskében csak azt a célt tartottam szemem előtt, hogy a Harruckern-ek eredetét hiteles adatok alapján kiderítsem és családi kapcsolatukat a Károlyi grófok nemzetségével megállapítsam. Az első föladványt Harruckern János György báró életének főbb vonásaival igyekeztem megoldani; a második föladványt a Harruckern Jozefa és Károlyi Antal gróf házasságára való utalásban leli megoldását.

E nemes, főnkelt szellemű pár tekinthető az élő Károlyi nemzetség grófi törzse főntartójának. Egyetlen fiuk: *Károlyi József* gróf és neje *Waldstein-Wartenberg Erzsébet* grófnő frigyéből születtek: *Mária*, férjezett Aulendorfi Königsberg Ferenczné grófnő;

István; Lajos; Francziska, férjezett Sztáray Albertné grófnő; *György és Jozefa*, férjezett Trauttmansdorf Józsefné grófnő.

Áttekintést a genealogiai leszármazásról ad a táblázat, melyet e tanulmányhoz mellékelek, s mely a Harruckern-ház első, hiteles családfáját tünteti föl.

A

BÁRÓ HARRUCKERN CSALÁD

LESZÁRMAZÁSA.

I. TÁBLA.

I. tábla.

HARRUCK

(Harrucker Mátyás schenkenfeldeni polgár

polgár («honestus-civis») és takács («Leinweber»), született
meghalt 1692. szept. 11-én ugyanott. Neje: **SCHLÖGEL**
Schenkenfelden-ben. Egybekeltek: 1655. nov. 15-én ugyanott
lakott és nejével két leánygyermekét nemzett. *Katalin*,
rendíber

ÉVA

szül. 1661. nov. 6-án Schenkenfelden-ben,
meghalt ugyanott 1737. szeptember 30-án.
Férje: **Stramberger András**. Egybe-
keltek 1682. január 20-án. Gyermekcik:

János Mihály	József	Mária Anna
cs. kir.	hadi élelmezési	Férje: <i>Khesusz Tóbiás</i>
hadi élelmezési biz-	tiszt Rév-	cs. kir. hadi élelme-
tos Brüsselen.	Komáromban.	zési kezelő
		Rév-Komáromban.

lefizetése mellett 1720. okt. 25-én kapta inscriptionaliter, 1722-ben elnyervén a ma-
káptalan ugyanez év okt. 10-én ünnepélyesen beiktatta e birtokok magyar földesurá
Vorstern Anna Mária részére az 1729. febr. 10-én Bécsben kelt diploma alapj
szentesítése folytán **HARRUCKERN**-re változott. Békés vármegye főispánjává kine-
1732. okt. 9-én

1-ső neje: Nemes **FELLENSTEINI FELLNE**

2-ik neje: Nemes **VORSTERN ANNA MÁRI**

Mauthausenben — és nejének: *Borbáldnak* leánya). Egybekeltek: 1693. márczius
máztak a köv

FERENCZ Domonkos

szül. Wels városban
(Felső-Austria) 1696-ban,
meghalt 1775. nov. 14-én
és 16-án eltemettetett Bécs-
ben a Szt.-István templom
kriptájában. *Vele a báró*
Harruckern család férfi
ágon kihalt.

Mária Terézia FRANCZISKA

1-ső férje: Ns. **Mayersfeldi**
Mayer Ker. János római
birodalmi lovag, mindkét jog
doctora, a.-austriai tartományi
ügyész és titkár. Egybekeltek:
1719. február 19-én Bécsben a
Szt.-István templomban.
2-ik férje: **Báró Pechmann**
Lajos alsó-austriai tartomá-
nyi táblai ülnök. Egybekeltek:
1730. júl. 31-én Hietzing-ben.

Báró Pechmann Lajos
(Neje: *Gróf Thürheim*
Eleonora.)

†

Mária Anna JOHANNA

Férje: Ns. **Gruber** (Grueber) **János**
ezredes, hadi élelmezési biztos Node-
gladtban. Egybekeltek 1720. júl. 4-én
Bécsben a Szt.-István templomban.

Gruber Ferencz Lajos

Neje: *Báró Werdenburg Mária*
Terézia.

Ferencz Mária Terézia

† szül. 1753. † 1801. május
21-én 48 éves korában
Badenben. Férje: **Báró**
Wenckheim József ez-
redes, utóbb altábornagy,
osztr. báró (1776.); magy.
indigena és báró (1781.);
gróf (1802).

Folytatás a II. táblán.

R. GYÖRGY

(és neje: *Pühringer Zsuzsannának* fia)

1633. márczius 20-án Schenkenfelden-ben Felső-Austriában, **RZSÉBET** («virtuosa Domina») meghalt 1703. jan. 30-án öt gyermekük volt: *Adyás* az elsőszülött Schenkenfeldenben és *Alidly* zsenge korukban hunytak el; ezek után sorakoztak:

R. GY (báró)

en, meghalt 1742. április 18-án Bécsben, ván templom sírboltjában. — Számtiszt az (689.); cs. hadi élelmezésügyi biztos (1692.); az aradi vár építéséhez küldetett ki, a hol lései háború alatt Olaszországban cs. élel-ggal (1701—1708.); innen 1708-ban Német-czési igazgató és hadbiztossági igazgató-sá lett 1710. jún. 15-én; 1718. febr. 1-én új rangra emelte őt és mindkét ágon való írcz. 28-án (I. az 1723. 129-ik t.-cikket); n fekvő uraveszett fiscalis jószágokat a uncratio fejében és 13,000 forint értékűbblet ndigenatust, az 1723. május 3-án kelt kir. adománylevelével alapján őt a nagyváradi nagyvár bárói méltóságot a maga, férfi- és leányági utódai, valamint neje: Nemes jert, melyben — illetve az 1722-iki indigenatusi diplomában — neve az uralkodó tett 1729. máj. 22-én, a főispáni szék megüresedése esetére; beiktatott főispánná la mezővárosban.

ANNA MÁRIA.

emes *Vorsteru János Lénárdnak* — ki 1706. decz. 23-án halt meg 63 éves korában i Mauthausen-ben, Felső-Austriában. A gyermekek mind a második feleségtől szárm. sorrendben:

M Á R I A

született 1667. szeptember 3-án Schenkenfeldenben. Férje: Nemes **Müetting János Jónás** (kinék atyja: *Müetting János*, osztrák nemes és császári tanácsos az 1668. aug. 7-én Bécsben kelt czimeres diploma alapján, mindkét jog doctora, Comes palatinus és Enns város első bírja; anyja: *Rainer Margit Victoria* volt). Egybekeltek: 1683. jul. 6-án Ennsben. Fiuk: *Dávid* † 1709. decz. 17-én Münchenben, mint a rhetorica hallgatója. (E család eredeti neve *Müettinger* volt, de az említett nemesi diplomában kifejezett engedély folytán 1668-tól kezdve az ugyanakkor nyert «*von Müetting*» praedicátumot vette föl nevüél.)

István JÓZSEF

lvári kamarai tanácsos 1737. márcz. 26-án, 11. január 9-én Bécsben és 10-én eltemet-a Szt.-István templom kriptájában. Neje: s *Hoche Jozefa* (Nemes *Hoche József* austriai kormánytanácsosnak és neje nemes el *Máriának* leánya). Egybekeltek: 1738. 6-án Bécsben a Szt.-István templomban.

Mária BORBÁLA Jozefa zsébet Francziska de Paula

1739., ker. nov. 19-én Bécsben. Férje: **ovics József** (kinék atyja ns. *Siskovics* és cs. tanácsos és anyja ns. *Seraty Mária* magy. báró (1756.); vezérőrnagy (1757.); 1775.); végre tábornaggy. Egybekeltek: január 9-én Bécsben a Szt.-István tem-plomban.

Mária CZECZILIA Katalin Jozefa

Férje: Özv. ns. **Wenckh János József Ágoston*** (*Wenckh Ker. János* orvos doctor, steyer tartományi physicusnak és neje: *Eggenwaldi Göbleiss Mária Annának* fia), mindkét jog doctora, cs. tanácsos, steyer tartományi kormánytanácsos, majd az alsó-austriai kormány kancellárja és 1748. ápr. 27-én Bécsben kelt diploma alapján római német-birodalmi lovag, mikor Mária-Terézia c. méltósághoz a megkívántól *kékvérű-séget*, vagyis négy nemes ösnek elengedését és a «*von Wenckheim*» nemesi praedicátumot adományozta neki, egyúttal meg-engedvén, hogy a család ezentúl a «*von Wenckheim*» praedicátumot használhassa nevüél. Egybekeltek: 1730. szept. 6-án Traiskirchenben, Alsó-Austriában.

György	József	Xavér Ferencz
(főesperes).	ezredes, utóbb altábor-nagy, osztr. báró (1776.); magyar indigena és báró (1781.); gróf (1802.). (Neje: Nemes <i>Gruber Mária Terézia</i> .)	altábornagy, osztr. báró (1776.); magy. indigena és báró (1781.). (Neje: Báró <i>Rosenfeld Karolina</i> .)

* Első neje volt: *Pronner Mária Klára Zuzsanna* (kinék atyja *Pronner András* Grác város volt bírja, anyja: *Rossi Anna Terézia* volt). Egybekeltek: 1717. ápr. 6-án Grácban, a Klára-apácák templomában.

A

BÁRÓ HARRUCKERN CSALÁD

LESZÁRMAZÁSA.

II. TÁBLA.

II. tábla.

Báró HARRUCKERN

ki az első tábla szerint szül. Wels városban (Felső-Austria) 1696-ban István templom kriptájában. *Vele a báró Harruckern család férfi vármegye főispánjává kineveztetett 1742. márcz. 16-án Bécsben, bel kir. bi*

1-ső neje: Nemes **MAYERSFELDI MAYER ANNA POLYXENA RO** tartományi ügyész és titkárnak és neje: Adelshauseni *Pendrerieder Rosalia P*

2-ik neje: **Báró PRANDAU MÁRIA ANNA HILLEPRANDIN.** Egy eltemetettett 1737. január 21-én Bécsben.

3-ik neje: Nemes **DIRLING MÁRIA ANTONIA** (született 1717. szept. 4-én a penzing-i temetőben; atyja volt: *Dirling József* római német-birodalmi lovag). Egybekeltek: 1738. nov. 23-án Bécsben, a Szt.-István templomban.

1-ső nejétől:

MÁRIA ANNA Ignatia Nepomucena

született 1728. szept. 12-én Bécsben. Férje: **Stockhammer József** római német-birodalmi lovag és Malostovicz uradalmak ura, cs. kir. pohárnok, *gróf* 1777-től és magyar indigena 1780. dec. 1-én. január 23-án Bécsben, a Szt.-István templomban. Gyermekük:

Ferencz		Ignác		Antonia	
Neje: Gr. <i>Hartig Mária Anna</i> (atyja: gróf Hartig Lajos János, anyja: gróf Weissenwolf Mária Karolina).		Neje: Ns. <i>Bernrieder Mária.</i>		Férje: Gróf <i>Bolza Péter</i> vezérőrnagy, magy. indigena (1791.), gróf (1802.).	
		Ferdinánd † 1825.			
Herman Lajos a férfi-ág utolsó tagja † 1858-ban.	Zsófia (Gróf <i>Auersperg János</i>).	Wilhelmina (Báró <i>Bedekovich Rudolf</i>).	Karolina (Báró <i>Drechsel György</i>).		
		Gróf Bolza József (Neje: Gróf <i>Batthyány Anna</i>).		Gróf B (Férje: Gróf <i>Vih</i>	
Anna (Férje: Gróf <i>Schönborn-Buchheim Károly</i> , sz. 1803. † 1854.).	József.	Antal.	Mária.	István.	

szül. 1768. okt. 7-én Bécsben, me vármegye főispánja (1794-től); cs. insurgents nemes seregének vezére. Erzsébetnek leánya; II-ik férje: B E

Mária	István	Lajos
szül. 1793. szept. 25-én Bécsben (Aulendorfi gróf <i>Königsregg Ferencz</i>).	szül. 1797. november 18-án, ker. 19-én Bécsben. *	szül. 1799. szept. Bécsben. *

* Folytatását lásd az 1891-ben megjelent

ERENCZ Domonkos,

meghalt 1775. nov. 14-én, és 16-án eltemetett Bécsben a Szt.-
n *keihalt*. Cs. udvari kamarai tanácsos 1729. szept. 24.; Békés
atott: 1743. június 6-án Gyulán, Károlyi Ferencz gróf mint kiküldött
által.

IA (Nemes *Mayersfeldi Mayer Ker. Fános*, mindkét jog doctora, alsó-ausztriai
idnának leánya). Egybekeltek: 1727. aug. 31-én Bécsben, a Szt.-István templomban.

lték.: 1732. szept. 16-án Bécsben, a Szt.-István templomban, meghalt magtalanul és

dermond-ban, Belgiumban; meghalt 1790. febr. 3-án Bécsben, eltemetett febr. 5-én
udvari hadi tanácsos és jogügyi előadó; anyja volt: Báró *Hinderer Mária Sidonia*.)

3-ik nejétől:

Mária JOZEFA Sidonia Francziska

orvtaországban Pernstein
-től. Egybekeltek: 1747.

Rozália

rje: lbr. Manspergi *Schröfft Ignác*,
gy. indigena 1802-től. Gyermekek:

Báró Schröfft Ferencz

Nejje: Gróf *Czeyka Antonia*.

Antonia

rownsky (Férje: Gr. *Esterházy*
Mihály).

Antonia

thyány István).

Péter.

szül. 1740-ben, megkereszteltetett márcz. 6-án Bécsben a Szt.-István
templomban. Megh. 1802. márcz. 26-án Bécsben, eltemetett márcz.
29-én a *penzingi* temetőben, édes anyja mellé. Szíve ezüst hamv-
vederben férje koporsójába tétetett Kaplyonban. Csillagkeresztes
hölgy. Férje: **Nagy-Károlyi gróf Károlyi Antal** (Nagy-Károlyi
gróf Károlyi Ferencz val. belső titkos tanácsos, lovassági tábor-
nok, magyar kir. főtábornokmester, Szathmár vármegye örökös
főispánjának és neje *gróf Csáky Krisztinának* fia) született 1732.
okt. 25-én Nagy-Károlyban, meghalt 1791. aug. 24-én és 30-án a
kaplyoni sírboltba helyeztetett. Cs. kir. kamarás (1754.); gyalogsági
ezredes (1755.); vezérőrnagy (1758.); Szathmár vármegye örökös
főispánja 1759-től; a Mária Terézia-rend vitéze (1759.); altábornagy
(1774.); a hétszemélyes tábla közbirója (1760.); a gróf Bethlen Farkas
által 1741-ben szervezett magy. gyalogezred (mai 52-ik) tulajdonosa
(1763—1791.); v. b. titkos tanácsos (1766.); magyar kir. főtábornok-
mester (1775.); a váradi és ungvári kerületi iskolák főigazgatója
(1777—1782.); a magy. kir. nemes testőrző sereg kapitánya (1787.);
táborszernagy (1787.); az aranygyapjas-rend vitéze (1791.).

Egybekeltek: 1757. jún. 13-án Békés-Gyulán, a városi templomban.

Gyermekek:

Nagy-Károlyi gróf Károlyi József

1803. ápr. 4-én ugyanott. Békés vármegye főispánjává kineveztetett 8 éves korában (1776.); Szathmár
kamarás; ezredes; a m. kir. helytartótanács titkoka (1791.); 1797. és 1800-ik évben Szathmár vármegye
e: *Gróf Waldstein-Wartenberg Erzsébet* (gróf Waldstein-Wartenberg Györgynck és neje gróf Uhlfeld
gróf Keglevich Ágoston volt, † 1813. január 3-án Bécsben, hamvai a főthi kriptában nyugsznak).
keltek: 1789. febr. 8-án Bécsben, a Szt.-Mihály templomban. Gyermekeik:

Franecziska

-én: szül. 1800. okt. 19-én Bécsben
(gróf *Sztáray Albert*).

György

szül. 1802. márczius 28-án
Bécsben.

Jozefa

szül. 1803. nov. 7-én Bécsben
(gr. *Trauttmansdorf József*).

*

Nagy-Károlyi gróf Károlyiak leszármazása» című illusztrált művemben.

NÉVMUTATÓ.

A ndrássy család 70.	Eugenius savoyai hg. 13, 17,
Andrássy Géza gróf 39.	18, 24, 25, 27, 28, 32, 34,
Apponyi család 70.	39.
Aufläger család 14.	F ellner (Fellensteini) Amália
Aucersperg gróf család 74.	báróné 20.
B attyány gróf család 70, 74.	Fellner (Fellensteini) Anna
Bedekovich báró család 74.	Mária 19, 20.
Blankenstein család 70.	Fellner (Fellensteini) János
Bolza Péter gróf 74.	Ádám báró 20.
C sepcsányi Tamás 45.	Fellner (Fellensteini) János
D essewffy család 70.	Jakab 19, 20.
Dénes Sándor 72.	Fellner (Fellensteini) József
Dirling M. Antonia 23, 71.	báró 20.
Dirling József 71.	Fejérváry család 70.
Dizent 31.	Festetich család 70.
D'Orsay család 70.	Flotzinger József olvasandó
Drechsler báró család 74.	Pichler Frigyes helyett 23.
E sterházy Mihályné gróf-	Forster (Vorster) család 26.
asszony 74.	Forster (Hehenbergi) János
	26.
	G ärtner Nándor 21.
	Gruber Ferencz 69.

Gruber Ferencz Lajos 68.
 Gruber János 22, 68.
 Gruber Mária Terézia 59, 71.

Haan Lajos 46., 52.
 Hohenlohe család 70.
 Hajóssy Ottó 47.
 Harrucker Éva 14, 15.
 Harrucker György 12, 14.,
 15., 21.
 Harrucker János 15.
 Harrucker Katalin 14.
 Harrucker Mária 14, 15.
 Harrucker Mátyás 13.
 Harrucker Mihály 14.
 Harrucker Simon 14.
 Harruckern Borbála bárónő
 20, 68.
 Harruckern Czeccilia bárónő
 20, 21, 22, 69, 71.
 Harruckern Ferencz Domon-
 kos báró 22, 64, 67, 71,
 72, 73, 74.
 Harruckern Francziska bá-
 rónő 22, 68.
 Harruckern Johanna 22, 68,
 71.
 Harruckern Jozefa bárónő 20,
 74, 75, 76.
 Harruckern József báró 22,
 68.
 Harruckern Mária Anna bá-
 rónő 73.
 Hellebrandt János 13.
 Hoche Jozefa 22, 68.
 Horváth András 72.

Jankovich család 71.

I. József császár 32.
 II. József császár 40.

Karácsonyi János 58.
 Károly császár és király (VI.,
 III.) 4, 7, 18, 30, 32, 37, 40,
 41, 42, 61, 63, 65, 66.
 Károlyi Árpád 11.
 Károlyi Antal gróf 2., 20.,
 74, 75, 76.
 Károlyi Ferencz gróf 2, 74.
 Károlyi Francziska grófnő
 76.
 Károlyi György gróf 76.
 Károlyi István gróf 76.
 Károlyi József gróf 76.
 Károlyi Jozefa grófnő 76.
 Károlyi Lajos gróf 76.
 Károlyi Mária grófnő 76.
 Károlyi Sándor gróf 74.
 Kleinburg, cs. udv. kamarai
 tanácsos 31.
 Königsegg (Aulendorfi) Fe-
 renczné grófnő 76.
 Kray család 70.

Lindner, kir. kamarai szám-
 tartó 53.
 I. Lipót császár 32.
 Lövenburg János Jakab gróf
 51, 53, 54, 57, 61.

Markovitz Mátyás 13, 14.
 Mayer (Mayersfeldi) Anna
 Polyxena 22, 71.
 Mayer (Mayersfeldi) Ker.
 János 22, 68.
 Mária-Terézia királynő 7,
 40, 66, 67, 69.

- Mittrowszky Vilmos gróf 74.
 Mittrowszky Vladimir gróf 74.
 Mohr (Mohrenfeldi) János Kristóf 30.
 Mütting János 14.
 Mütting János Jónás 14.
Nagy Iván 7.
 Nagy Márton 45.
 Niczky család 71.
Orczy család 70.
Patterson A. J. 65.
 Paulovics András 75.
 Pálffy Borbála grófnő 71.
 Pechmann Lajos báró 24, 68.
 Peyer, cs. udv. kamar. tanácsos 31.
 Pichler Frigyes helyett *Floztzinger* József olvasandó 23.
 Podmaniczky János 46.
 Prandau Mária Anna grófnő 71.
 Pühringer Zsuzsánna 14.
Radeczky család 71.
 Rosenfeld Karolina bárónő 70.
 Rosenfelt L. F. 57.
Schlöger Erzsébet 14, 16.
 Schönborn-Buchheim gróf-család 74.
 Schönborn-Buchheim Erwin gróf 4.
 Schröfl (Mansfeldi) Ferencz báró 74.
 Schröfl (Mansfeldi) Ignácz báró 74.
 Siskovics József gróf 68.
 StockhammerAntoniagrófnő 74.
 Stockhammer Hermann Lajos gróf 73.
 Stockhammer Ignác gróf 74.
 Stockhammer József János gróf 73.
 Stockhammer Ferencz gróf 73.
 Stockhammer Karolina grófnő 74.
 Stockhammer Rozália grófnő 74.
 Stockhammer Wilhelmina grófnő 73.
 Stockhammer Zsófia grófnő 73.
 Stramberger András 14.
 Szápáry család 70.
 Sztáray Albertné grófnő 76.
Thau János Ádám 42.
 Theubner József András 25, 27.
 Thürheim Eleonora grófnő 68.
 Thürheim Ferencz Sebestyén gróf 29.
 Trauttmansdorf Józsefné grófnő 76.
Vécsey család 70.
 Vorstern Anna Mária 20, 21, 24, 26, 50.

- Vorstern János Leonhard 21, 26.
Vorstern Kristóf János 26, 27.
Vorstern Kristóf Gáspár 38.
Walsegg gróf 35.
Waldstein-Wartenberg Erzsébet grófnő 76.
Wenckh János József Ágoston 22, 69.
Wenckh Ker. János orvosdoktor 69.
Wenckheim Béla báró 70.
Wenckheim Ferencz gróf 71.
Wenckheim János György 70.
Wenckheim József báró, utóbb gróf 69, 71.
Wenckheim József Antal gróf 71.
Wenckheim Krisztina grófnő 71.
Wenckheim Frigyes gróf 71.
Wenckheim Xavér Ferencz báró 70.
Wenckheim Xavér Ferencz Lipót gróf 71.
Werdenburg Mária Terézia bárónő 68.
Wögerbauer Mátyás 12.
Zichy család 70, 71.

ILLUSTRATIÓK.

Műmellékletek.

lap. közt:

1. Címkép: *Báró Harruckern János György* arczképe (mellkép); a békés-gyulai kastélyban lévő egykorú olajfestmény után metszette *Brend'amour* R. Düsseldorfban.
2. *Vorster Anna Mária bárónő*, Harruckern János György nejének arczképe (mellkép); a gyulai kastélyban lévő egykorú olajfestmény után metszette *Brend'amour* R. Düsseldorfban 26—27
3. *Báró Harruckern Ferencz* arczképe (mellkép); a gróf Károlyi László derekegyházi kastélyában lévő egykorú olajfestmény után metszette *Fericke* R. Leipzigben 68—69
4. *Dirling M. Antonia*, báró Harruckern Ferencz nejének arczképe (mellkép); a gróf Károlyi László derekegyházi kastélyában lévő egykorú olajfestmény után metszette *Fericke* R. Leipzigben 70—71
5. *Harruckern Jozefa bárónő*, Károlyi Antal gróf nejének arczképe (térdekép); a gróf Károlyi György-féle I. hitbizományi képtárban lévő egykorú olajfestmény után metszette *Brend'amour* R. Düsseldorfban 74—75

Szöveggel együtt nyomott önálló képek.

	lap :
1. A schenkenfeldeni kalvária-kápolna, eredeti rajz után C. Angerer és Göschl műintézete Bécsben	5
2. Gyula vára 1722-ben. Egykorú eredeti rajz után C. Angerer és Göschl műintézete Bécsben . . .	59

Szövegbe nyomott képek.

1—2. Báró <i>Harruckern</i> János György és családtagjainak aláírása (facsimilék)	8—9
3. A <i>Harruckern</i> család nemesi címere; 1699-ik évi pecsétlenyomat hű mása	10
4. A <i>Müetting</i> család nemesi címere; a diplomában lévő festett címer után	15
5. A <i>Harruckern</i> család birod. lovagi címere; a diplomában lévő festett címer után	32
6. A <i>Harruckern</i> család magyar bárói címere; a diplomában lévő festett címer után	52
7. A <i>Dirling</i> család birod. lovagi címere; a diplomában lévő festett címer után	70
8. A báró Harruckern-háznak a gróf Károlyi-házzal való egyesülését jelképező záródíszkép, a szerző kombinációja és Háy Gyula rajza után . . .	76